

תּוֹרַה כּה

אָמְרוּ לֵיהּ, אַחֲוֵי לָן מְנָא דְלָא שְׁוִיָּא לְחַבְלָא. אִיתֵי בּוּדְיָא. פְּשְׁטוּהוּ, וְלֹא הָוֵי עֵיל לְתַרְעָא. אָמַר
 לְהוּ, אִיתּוּ מָרָא סְתָרֵי. הֵינּוּ מְנָא דְלָא שְׁוִיָּא לְחַבְלָא (בכורות ח ט):

רש"י: אחיו לן מנא דלא שוויא לחבלא, הראנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא מפסיד: בודיא, מחצלת: לא עיל לתרעא,
 שהיה ארץ ורחב יותר מן הפתח: איתו מרא וסתרי, בגין הפתח והכתל עד שיכנס:

מְשַׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּטַל הַשְּׁמִיר וְנִפְתַּת צִוּפִים וְאֶמְנָה (משנה סוטה דף מח. ט):

(לשון רבנו זכרנו לברכה)

א כּי צְרִיף כָּל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת עֵצְמוֹ מִהַמְדָּמָה, וְלַעֲלוֹת אֶל הַשֶּׁבֶל. וּכְשֶׁנִּמְשָׁף אַחַר הַמְדָּמָה,

עוֹטָה אוֹר

לְשׁוֹן רַבְּנּוֹ זְכָרֵנוּ לְבִרְכָה¹.

בגמרא בכורות² (דף ח.), מובא: אָמְרוּ לֵיהּ סְבִי דְבֵי אֲתוּנָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: אַחֲוֵי לָן מְנָא דְלָא
 שְׁוִיָּא לְחַבְלָא - הראה לנו כלי, שאינו שוה את ההפסד שהוא גורם. אִיתֵי בּוּדְיָא - הביא מחצלת.
 פְּשְׁטוּהוּ, וְלֹא הָוֵי עֵיל לְתַרְעָא - פרסו אותה ולא נכנסה לבית, מכיון שהיתה רחבה יותר מהפתח. אָמַר
 לְהוּ, אִיתּוּ מָרָא, סְתָרֵי - אמר להם: הביאו גרון ושברו את הפתח, כדי שהמחצלת תוכל להכנס. הֵינּוּ
 מְנָא דְלָא שְׁוִיָּא לְחַבְלָא - זהו כלי (המחצלת) שאינו שוה את ההפסד שהוא גורם.

ובמשנה (בסוף סוטה דף מח.), מובא: מְשַׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּטַל הַשְּׁמִיר - תולעת שהיו שמים אותה על
 אבני האפוד והחושן והן נבקעות מאליהן, וכך היו כותבים על האבנים, וְנִפְתַּת צִוּפִים - דבש הבא ממקום
 ששמו 'ציפיאה' והוא משוכח מאוד, וְאֶמְנָה - פסקו אנשים המאמינים בהקב"ה. ועתה יבאר רבינו את דברי
 משנה זו בפנימיות³, ואח"כ בסוף התורה, יחזור למאמר סבי דבי אתונא.

יבא, שישנו ג' בחינות של שכל, שכל בכח - חכמה, שכל בפועל - בינה, שכל הנקנה - דעת, וכיצד ג' בחינות אלו
 מסייעות לאדם לעבודת ה', להינצל מ'כח המדמה' שהוא שרירות הלב, יצר הרע.

א. כּי צְרִיף כָּל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת עֵצְמוֹ מִהַמְדָּמָה - מהתאוות הבהמיות של יצר הרע, שהן תאוות
 מדומות, שהאדם מתאוה להם בליבו⁴, והרע נדמה לו כאילו הוא טוב⁵, וְלַעֲלוֹת אֶל הַשֶּׁבֶל, כי השכל

מקורות ועיונים

1. לא ידוע לנו מקום וזמן אמירת תורה זו, והיא הועתקה על ידי ר' נתן מתוך כתב ידו של רבינו.
2. תורה זו היא התורה השלישית על 'סבי דבי אתונא', והשאלות שהם שאלו את ר' יהושע בן חנניה. רבינו מבאר את הסודות הרמוזים בשאלות ובתשובות הללו.
3. רבינו מקדים להביא עוד מאמר חז"ל, שעל ידו יובנו דברי ה'סבי דבי אתונא', ובו מבאר כיצד בנין הדעת, ובזה בנין כיצד הוא עומד כנגד כח המדמה המבואר ב'סבי דבי אתונא'.
4. בקצור ליקוטי מוהר"ן (אות א), כתב וז"ל: צְרִיף כָּל
5. לקוטי הלכות על תורה דידן (י"ד ח"א הלכות חוקות העכו"ם ב, א), וז"ל: יִשְׂרָאֵל מְצַד עֵצְמָם בְּשִׂרְשָׁם הֵם רְחוּקִים לְגַמְרֵי מִכָּל הַעֲוֹנוֹת, וְאִין שׁוֹם עֲוֹן שִׁדְּ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּלְל לְפִי קְדָשׁוֹ מְשֻׁשׁוֹ. כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם עֵצְם הַטּוֹב וְהֵם רְחוּקִים מִן הָרַע בְּמַקְלִית הָרְחוּק בְּשִׂרְשָׁם,

זו בחינת שרירות לב, שהוא הולך אחר המדמה שבלב. ובשינוצא משרירות הלב, ומשבר לבו האבן – זה בחינת 'שמיר', שעל ידו נכנע האבן, ואינו הולך אחר תאוות המדמיות, והולך אחר השכל. וכל זמן שלא הוציא שכלו אל הפעל – שלא השתמש בשכלו עדיו, או אצלו השכל בכת, אף על פי שכתב שבר המדמה, או נתקומם תכונת שכלו, פי 'בשעה קם זה נופל' (מובא ברש"י בראשית כה, כט), אבל השכל עדיו בכת. ואחר כך בשהוקר בשכלו ומשתמש בו, אזי השכל בפעל. וזה בחינת 'נפת צופים', בבחינת (שיר השירים ה יא) "נפת תטפנה שפתותיך" –

עוטה אור

מרחק את כל התאוות לגמרי⁷, ועיקר השכל הוא הכרת הבורא ית', וכשזוכה לזה, הוא מתרחק ממילא מתאוות בהמיות⁸. ובשנמשך אחר המדמה⁹, זה בחינת 'שרירות לב'¹⁰ – חוזק הלב בתאוותיו, עד שנעשה לבו כאבן¹¹, שהוא הולך אחר המדמה שבלב. ובשינוצא משרירות הלב, ומשבר לבו האבן¹² – זה בחינת 'שמיר' – על שם תולעת השמיה שבכוחה היה לשבור את האבן¹³, שעל ידו נכנע האבן, ואינו הולך אחר תאוות המדמיות, והולך אחר השכל¹⁴.

וכל זמן שלא הוציא שכלו אל הפעל דהיינו, קודם שמתבונן בשכלו לחקור ולחשוב בעבודת ה'¹⁵, שלא השתמש בשכלו עדיו, או אצלו השכל בכת, אף על פי שכתב שבר המדמה – ואינו הולך אחר התאוות הבהמיות, שעל ידי זה אז נתקומם תכונת שכלו שכבר נמצא בו משעת לידתו¹⁶, פי בשעה קם, זה נופל (מובא ברש"י ריש פרשת תולדות) – כשהשכל קם, המדמה נופל¹⁷, אבל השכל עדיו רק בכת בחינת חכמה¹⁸.

ואחר כך בשהוקר בשכלו ומשתמש בו, דהיינו, שחוקר וחושב בו בעבודת ה'¹⁹, אזי השכל בפעל

מקורות ועיונים

6. במים עמוקים (אות א'), פירש וז"ל: השכל המדובר כאן היא הנשמה האלוקית שהיא פנימיות השכל של האיש הישראלי, כמו שכתוב (איוב לב, ח) "ונשמת שדי תבינים", וכמבואר לקמן (תורה לה, ב) וז"ל: חדוש השכל היא חדוש הנשמה, פי השכל הוא הנשמה, כמו שכתוב "נשמת שדי תבינים". וכל התעוררות וקדושה של האדם לכסוף אל ה' ולעניינים ורוחניים ולהתרחק מגשמיות החומר ותאוותיו, הם מצד שכלו שהיא נשמתו.

7. כמובא בלשון הקיצור הנ"ל.

8. כמבואר בליקוטי הלכות (י"ד ח"א הלכות עבודת אלילים ג, ז), וז"ל: הגונין עלאין שהם גדלת הבורא ותברך, שעל ידי זה מכניעין הכח המדמה, שהם כל הקלפות והתאוות והמניעות וכו', וזוכין לעלות אל השכל האמתי שזה תכלית הפל. פי זה עקר העבודה והתכלית של האדם שפא לזה העולם, כדי לשבר היצר הרע, שהוא הכח המדמה, שמשם כל התאוות וכו'. ולזכות אל השכל, להפיר את הבורא ותברך, שזה עקר השכל האמת. וחיוץ מזה אין שום חכמה

ועל כן אין להסטרך אחר שום אחיזה ושיכות לפתות אחד מישראל, חס ושלום, פי אם על ידי כח המדמה, פי המדמה מטעה את האדם – שהוא מדמה דבר לדבר, עד שהוא מהפך, חס ושלום, ומשים רע לטוב, אור לחשך, כמו שכתוב (ישעיה ה, כ): "שמים אור לחשך וחשך לאור שמים מר למתוק ומתוק למר" וכו', כמו שנראה בחוש, שכח המדמה מטעה את האדם כמה פעמים בגשמיות, גוון כשאדם רואה איזה דבר מרחוק, ובפרט בלינה – נדמה לו על חתיכת עץ שעומד אדם ומתירא מפניו, וכמו כן בכמה דברים שהאדם טועה על ידי כח המדמה. כמו כן ממש בענין דעות האדם ומדותיו ותאוותיו, שבאמת האיש הישראלי רחוק בעצמו לגמרי מכל הדברים רעים ומכל התאוות ומדות רעות. ועקר מכשול האדם, חס ושלום, הוא רק על ידי כח המדמה, שהוא הסטרך אחר, שהוא מטעה את האדם, ומדמה לו דבר לדבר ומולכו ממחשבה למחשבה וממחשבה למחשבה, עד שמביאו לידי הרהור חס ושלום, וכן לכל אחד ואחד למה שמביאו, רחמנא לצלן.

מקורות ועיונים

המטה ואליו תשוקתו וכו'. השכל מצד טבעו אוהב השם יתברך ונכסף למצותיו, ובורח מכל מה שמנעהו השם יתברך ממנו כבורח מן הנחש. אבל מה שרוב בני אדם אינם מגיעים לזאת המעלה, הוא מפני שהגעתו דבר קשה מצד אחד מאד, והוא מפני התנגדות הכח האחד הנטוע באדם שהוא פונה לצד המטה, ויש לו שם נטיה טבעית הפך הכח השכלי, והוא הדמיון אשר באדם. כי זה הכח, פונה לעולם אל התאוות אשר ישתתף האדם בהם עם הבהמה. והחושים כולם נשמעים יותר לזה הכח, מאשר נשמעים לשכלו, וזה לשלש סיבות, אחד מצד הדמיון אשר ביניהם, והוא שהדמיון והחושים כולם כוחות גשמיות, והשכל עצם בלתי גשמי, וכל הדברים נמשכים יותר אחר דומיהם. והסיבה השנית, שהדברים המדומים אשר תחת ממשלת הדמיון מוחשים נגלים, והדברים המושכלים נסתמים ונעלמים. והסיבה השלישית מפני קדימת ממשלתו בזמן, והוא כי התינוק מעת לידתו מושל דמיונו בחושיו, ואין השכל מנהיג אותם עד שיעמוד על דעתו וכו'. ובבחינת זה הצד, ההגעה לאהבת השם יתברך ויראתו, הוא קשה אצל רוב האנשים. (והובא במים עמוקים).

15. כמבואר בקיצור (אות ב').
16. אלא, שכל זמן שהלך אחר שרירות לבו בתאוות, היה השכל של החכמה מכוסה, וכששבר את התאוות, אזי ממילא מתחיל להתגלות שכל החכמה שיש לו משעת לידתו.
17. על הפסוק (בראשית כה, כג): "וְאֵלֶּם מְלֹאִם יֵאמָר", וז"ל: לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל. וכן הוא בגמ' במגילה (דף ו.ו.).
18. כמבואר לקמן (תורה לה, א), וז"ל: "יִשְׂרָאֵל הֵם 'עַם קְדוֹשׁ' (דברים ז, ו, יד, ב. כה, ט). וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק אֱלֹהִים מִמֶּעַל (איוב לא, ב) שְׁהוּא בְחִינַת 'חֻכְמָה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קד, כד) "כָּל־חֻכְמָה עֲשִׂיתָ". וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים 'רְאִשִׁית', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה ב, א) "קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' רְאִשִׁית" וכו'. אֲכַל בְּשִׁעַת הוֹלְדָהּ, הַשֶּׁכֶל מְצַמְצֵם אֶצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.
19. כן פירש בקיצור (אות ב'), וז"ל: נְצַרְיָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֶׁכֶלוֹ, הֵינּוּ לְחֻקּוֹ וְלִחְשָׁבוֹ בּוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, וְאָז כִּשְׁחֻקְר בְּשֶׁכֶלוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, אֲזִי הַשֶּׁכֶל בִּפְעֵל.

וְאִין תְּבוּנָה, וְאִין נִקְרָא בְּשֵׁם שֶׁכָּל וְחֻכְמָה כָּלֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה ט, כב): "אֵל יִתְהַלֵּל חֻכְמָתוֹ וְכוּ', כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁכֶל וְיִדַע אוֹתִי" וכו'. וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים ד, ט): "וְיִדְעַתְּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים". וְכִתִּיב (שם פסוק לה): "אֲתָה הָרִאשִׁית לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים", כִּי עַקֵּר הַדַּעַת וְהַשֶּׁכֶל הוּא דַעַת יִשְׂרָאֵל - לְזִכּוֹת עַל יְדֵי הַדַּעַת לְעַבֵּד אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְלִהְפִיר אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ בְּאִמּוּנָה שְׁלֵמָה.

9. כתב במים עמוקים, המדמה שאינו מבורר, הוא נטיית האדם לצד החומר וגשמיות הגוף שממנו באים הדמיונות והתאוות הבלבולים והמניעות, והם הקליפות הקודמות לפרי וטובבות על הקדושה.
10. על פי הפסוק (דברים כט, יח): "וְהִתְבַּרְךָ בְּלִבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי לִי כִּי בִשְׂרִירוֹת לְבִי אֶלֶף", ופירש"י: בשרירות לבי אלך - במראית לבי, (שרירות הוא מלשון שור - ראייה), כמו (במדבר כד, יז): "אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּב", כלומר מה שלבי רואה לעשות. (אמנם, מדברי רבינו נראה שמפרש חיבת שרירות מלשון חוץ, וכדברי הרמב"ן שבסמוך).
11. כן יש לפרש לפי דברי הרמב"ן, וז"ל: התאוה הגוברת ומתחזקת בלב, תקרא שרירות, כלשון חכמים (כבא בתרא קס): 'שריר וקיים', וכן (איוב מ, טז) "כִּחוֹ בְמִתְנִיּוֹ וְאִנּוֹ בִשְׂרִירֵי בְטָנוֹ".
12. על פי הפסוק (יחזקאל יא, יט) "וְהִקְרַתִּי לָב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרְךָ וְנִתְתִּי לָהֶם לָב בְּשָׂר". ופירש"י: לב בשר - לב רך ונוח להכנע.
13. כמובא בגמ' בסוטה (דף מח:): תנו רבנן: שמיר - שבו בנה שלמה את בהמ"ק, שמיר למאי אתא (למה בא)? מיבעי ליה לכדתניא: אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו, משום שנאמר (באבני החושן, שמות כה, כא): "וְהָאֲבָנִים תְּהִיֵּן עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עַל שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם", ואין מסרטיין עליהם באיזמל, משום שנאמר: "בְּמִלּוֹאֲתָם", אלא כותב עליהם בדיו, ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן, כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום, וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום.
14. הר"ן בדרשותיו (דרוש י') ביאר ענין זה, וז"ל: יש באדם שתי כוחות, האחד פונה אל צד המעלה, ושם יש לו נטיה אליו בטבע. והשני הוא פונה אל צד

שְׁחֹצֵיָא מְתִיקוֹת שְׂכָלוֹ מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל. וְזֶה "שְׁפָתוֹתֶיךָ", הוּא בְּחֵינַת מוֹצֵיָא מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל, שֶׁהוּא בְּחֵינַת הַדְּבֹרָה.

וְאַחַר כֵּן בְּשִׁמְשׁוּיג בְּשְׂכָלוֹ כָּל מַה שֵּׁיִשׁ בְּיַד אֲנוּשֵׁי לְהַשְׁיֹג, אִזּוּ שְׂכָלוֹ שָׁב 'שְׂכָל הַנְּקָנָה'. כְּמוֹ שְׂפָתָיו הַמְּחַקְרִים, שֵׁיִשׁ שְׂכָל בְּכַח, וְשְׂכָל הַפְּעַל, וְשְׂכָל הַנְּקָנָה. וְעַקֵּר קוּיֻמוֹ שֶׁל אָדָם לְאַחַר מִיתָתוֹ, אֵינּוּ אֵלָּא שְׂכָל הַנְּקָנָה, וְזֶה הַשְּׂאֲרוֹתָיו לְאַחַר הַמִּיתָה. וְזֶה בְּחֵינַת 'אֲמָנָה', כִּי אֲמָנָה -

עוֹטָה אֹר

בְּחֵינַת בִּינָה - לְהַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר, לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׂכָלוֹ בְּשִׁבִיל עֲבוּדַת ה' שְׁלוֹ²⁰. וְזֶה בְּחֵינַת 'נִפְתָּ צוֹפִים', כִּי רַק כִּשְׁהוּא חוֹקֵר וּמִתְבּוֹנֵן בְּשְׂכָל, הוּא מְרַגֵּשׁ אֶת מְתִיקוֹת הַשְּׂכָל, בְּבְּחֵינַת הַכְּתוּב (שִׁיר ה' יא): "נִפְתָּ תִּפְתָּנָה שְׁפָתוֹתֶיךָ" - שְׁחֹצֵיָא מְתִיקוֹת שְׂכָלוֹ מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל²¹. ²²וְזֶה: "שְׁפָתוֹתֶיךָ", הוּא בְּחֵינַת מוֹצֵיָא מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל, שֶׁהוּא בְּחֵינַת הַדְּבֹרָה²³ שֶׁל יְדוּ מוֹצֵיָאִים אֶת הַמַּחֲשָׁבָה מִהַכַּח אֶל הַפּוֹעַל].

וְאַחַר כֵּן²⁴ בְּשִׁמְשׁוּיג בְּשְׂכָלוֹ כָּל מַה שֵּׁיִשׁ בְּיַד אֲנוּשֵׁי לְהַשְׁיֹג שֶׁהַשְׁיֹג כָּל מַה שֶׁרָצָה לְפַעוֹל בְּשְׂכָלוֹ בְּעֲבוּדַת ה', הַיֵּינוּ, הוֹצֵיָא אֶת שְׂכָלוֹ לְיַד מַעֲשֵׂה²⁵, אִזּוּ שְׂכָלוֹ שָׁב לְהִיּוֹת 'שְׂכָל הַנְּקָנָה'²⁶ - בְּחֵינַת דַּעַת²⁷. כְּמוֹ שְׂפָתָיו הַמְּחַקְרִים²⁸, שֵׁיִשׁ שְׂכָל בְּכַח, וְשְׂכָל הַפְּעַל²⁹, וְשְׂכָל הַנְּקָנָה. וְעַקֵּר קוּיֻמוֹ שֶׁל אָדָם לְאַחַר מִיתָתוֹ, אֵינּוּ אֵלָּא 'שְׂכָל הַנְּקָנָה' בְּחֵינַת הַדַּעַת³⁰, וְזֶה הַשְּׂאֲרוֹתָיו - מַה שֶׁנִּשְׂאָר לוֹ לְאַחַר

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

שְׁלָמוֹת הַשְּׂכָל, כְּשִׁמְשׁוּיָאִין אוֹתוֹ מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל עַד שְׂזוֹכִין לְשְׂכָל הַנְּקָנָה, דְּהֵינּוּ לְהַשְׁיֹג דְּכָר קָיָם בְּתוֹרָה, וְעַקֵּר שְׁלָמוֹת הַשְּׁגָתָה הַשְּׂכָל הוּא כְּשִׁזְכִּין לְהַכְנִיס הַהַשְׁגָּה בְּתוֹךְ צְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֵם בְּחֵינַת כ"ב אֲתוֹן דְּאוֹרֵיָתָא, דְּהֵינּוּ שְׂיֻכָּל לְדַבֵּר וּלְגַלוֹת זֹאת הַהַשְׁגָּה עַל יְדֵי הַדְּבֹר שְׂכָלוֹ מְעַשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, כִּי כָּל זְמַן שֶׁאֵין יְכוֹל לְהַכְנִיס הַשְּׂכָל בְּתוֹךְ אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר - נִחְשָׁב בְּחֵינַת שְׂכָל בְּכַח, וְעַקֵּר מוֹצֵיָא מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל הוּא כְּשִׁמְכְנִיסוֹ בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר, שְׁהָיוּ בְּחֵינַת (שִׁיר הַשִּׁירִים ד' יא): "נִפְתָּ תִּפְתָּנָה שְׁפָתוֹתֶיךָ", הַמּוֹבָא (בְּתוֹרָה דִּידֵן) לְעַנְּן זֶה, ע"כ.

24. בִּיֵּאֵר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (שֵׁם אוֹת י"ג), וז"ל: שְׁלָשָׁה מְדֻרְגוֹת שֵׁיִשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם גְּדוּלוֹים וְקַטְנִים וּבִינּוּנִים, וְהֵם שְׁלֹשׁ מְדֻרְגוֹת כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ בְּחֵינּוֹת שֵׁיִשׁ בְּשְׂכָל, שֶׁהֵם שְׂכָל בְּכַח וְשְׂכָל בְּפַעַל וְשְׂכָל הַנְּקָנָה. כִּי יֵשׁ שְׂשִׁבְרוּ קִצַּת לֵב הָאֶבֶן שֶׁהוּא הַמְּדוּמָה וְעָלוֹ אֵל הַשְּׂכָל, אֲבָל הַשְּׂכָל עֲדִין בְּכַח, וְזֶהוּ בְּחֵינַת הַקְּטַנִּים כְּמַעְלָה שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ רַק לְהַשְׂכָּל בְּכַח וְאֵינָם מוֹצֵיָאִים אוֹתוֹ אֵל הַפְּעַל, וְגַם זֶהוּ מִקְּמַת לֵב הָאֶבֶן שֶׁלֹּא שְׂבָרוּ אוֹתוֹ לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ שְׂפָכְרָה הוֹצֵיָאוֹ הַשְּׂכָל מִכְּבַח אֵל הַפְּעַל אֲבָל עֲדִין לֹא בָּאוּ לְשְׂכָל הַנְּקָנָה, וְגַם זֶהוּ מִקְּמַת הָאֶבֶן הַנִּלְ, וְהֵם בְּחֵינַת בִּינּוּנִים. וְיֵשׁ שְׁהִגִּיעוּ גַם לְשְׂכָל

20. לְשׁוֹן רַבִּינוּ לְקַמֵּן (תוֹרָה לַה, א): וְכְשִׁמְתַּחֲלִילִין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּהַתְּבוּנָנוֹת עֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (בִּינָה), אִזּוּ שְׂכָלוֹ הוֹלֵךְ וְגָדוֹל, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (מְלָכִים א' ה. י) "וַיִּתְּרֵךְ חֲכַמַת שְׁלָמָה".

21. הַרְמַב"ם בְּהַקְדַּמַת פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנוֹת, כֹּתֵב וז"ל: לְפִי שֶׁשְׂכָלֵי בְּנֵי אָדָם נִבְדָּלִים כְּהַבְדְּלֵי הַמַּזְגִּים, וְכִמוֹ שֶׁמִּזְג אָדָם זֶה טוֹב וְקָרוֹב לְמִמּוֹצֵעַ יוֹתֵר מִמִּזְג אָדָם אַחֵר, כִּי יִהְיֶה שְׂכָל אָדָם זֶה נִכּוֹן וְשֹׁלֵם מִשְׂכָּל אָדָם אַחֵר. וְאֵין סַפֵּק שֶׁאֵין שְׂכָל מִי שִׁדְעָה עֵינָין נִשְׁגָּב כְּשְׂכָל מִי שֶׁלֹּא יָדַע אוֹתוֹ הַעֲנִין, לְפִי שֶׁזֶה שְׂכָל כְּפוֹעַל וְזֶה שְׂכָל בְּכַח. וּלְפִיכֵן יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֲצַל אֲנִשִּׁים מְסוּיִמִּים הֵם נְכוּנִים וְכוּרִירִים בְּתַכְלִית, וְאֲצַל אַחֵר הֵם בְּגֵדֵר הַנִּמְנָעוֹת (מְלַהֲשִׁיג), כְּפִי עֵרֶךְ מַעֲלָתָם בְּחַכְמָה.

22. הַמּוֹבָא כִּאֵן בְּסוּגָרִים נִמְצָא בְּדָפוּס רַאשׁוֹן לְלֹא סוּגָרִים, וּמוֹהַרְנ"ת בְּתַקְפ"א הַסְּגִירוֹ בְּסוּגָרִים. וְנִרְאָה הַטַּעַם, כִּי סוּגָרִים אֵלוֹ הֵם תּוֹסַפְתַּת בִּיאורֵי שֶׁל מוֹהַרְנ"ת, שֶׁהוֹסִיפוּ כְּשֶׁהֲעֵתִיק אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת מִלְּשׁוֹן רַבִּינוּ, אֵלָּא שֶׁבְּדָפוּס רַאשׁוֹן נִדְפַס כִּאֵילוֹ גַּם זֶה מִלְּשׁוֹן רַבִּינוּ, וְלִכֵּן, בְּתַקְפ"א הוֹסִיף מוֹהַרְנ"ת לְמַשְׁפַּט זֶה סוּגָרִים, כִּי אֵינוֹ מִלְּשׁוֹן רַבִּינוּ.

23. כֹּתֵב בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת עַל תּוֹרָה דִּידֵן (הַר"מ ח"ב מִתְנָה ד, יב), וז"ל: וְזֶהוּ בְּחֵינַת כ"ב אֲתוֹן דְּאוֹרֵיָתָא, כִּי זֶהוּ

מקורות ועיונים

היא שכל בפעל, דהינו מה שמתבונן בחכמתו ומוציא מתיקות שכלו מכח אל הפעל, ומבין דבר מתוך דבר. אבל אף על פי שדבר התחיל לעיני ולהתבונן בשכלו ולהבין דבר מתוך דבר, אבל לא השיג תכלית מבקשו מה שרצה לפעל בשכלו. ואחר כך פשוטה ומשיג תכלית מבקשו, זה בחינת שכל הנקנה - שזהו בחינת 'דעת', כי דעת הוא השכל הנולד על ידי החכמה והבינה, דהינו מה שהשיג וידע דבר על מכונו על ידי תבונות שכלו.

27. לקמן (תורה נ"ג), כתב רבינו וז"ל: עקר הדעת, הינו שישתמש בדעתו, הינו שיוציא את שכלו מכח אל הפעל. כי גם לקמן יש דעת (מה שנקרא 'חכמה' שאיתה הוא נולד), אבל אצל הקטן עדין הדעת בכת ולא בפעל, כי לא השתמש בדעתו, ולא הוציא אותו מכח אל הפעל. ומי שהוא שלם בדעתו, שהוציא אותו מכח אל הפעל, והשיג בדעתו, מה שאפשר לדעת האדם להשיג בדעתו וכו'.

28. בספר העיקרים (מאמר שלישי פרק ג'), וז"ל: השלמות והתכלית לפי מה שהסכימו הפילוסופים, הוא השגת המושכלות. ואמרו כי השכל ההוא הנקנה באמצעותם, הוא הנשאר אחר המות, וזה כשיתעצם השכל והמשכיל והמושכל וישוב דבר אחד בעינו עם המושכלות שהם בשכל הפועל, ואמרו שזה הוא תכליתו האחרון והצלחתו הנפשית, ואמרו גם כן שאם לא על דרך זה, לא יצויר שום השארות לנפש ויהיה מציאות מין האדם לבטלה, ולא יהיה אם כן יתרון למין האדם על הבעל חי, ויבטל השלמות המיני שאמרנו בפרק שלפני זה. זהו דעת הפילוסופים בשלמות האנושי, וכן דעת הרבה מבעלי התורה כמו שכתבו בחבוריהם.

29. בכתב יד הגירסא 'שכל בפועל'.

30. כי אם השיג כל מה שביכולת האנושי להשיג, אזי זוכה אחר כך לעתיד לבוא לקבל דעת שלימה - לדעת את ה' ית' בשלמות, ובכח דעת זו חי חיים נצחיים, כמבואר לעיל (תורה כא, יב), וז"ל: ועקר החיים נצחיים יהיה לעתיד, מחמת הדעת, שירבה הדעת, שידעו הכל את ה', ועל ידי הדעת יכלו באחדותו, ואז יחיו חיים נצחיים פמיהו. כי על ידי הדיעה נכללים בו, כמאמר החכם (דרשות הר"ן ד') 'אלו ידעתי - הייתי'. ועקר הדיעה יהיה לעתיד, כמו שכתוב (שם יא, ט) 'כי מלאה

הנקנה, אבל עדין מנח האבן גדולה לפנייהם על הבאר בכל דרגא ודרגא שצריכין לעלות אליה, כי בכל דרגא ודרגא יש שם דמיונות אלו, שהם בחינת האבן גדולה שעל פי הבאר שהוא בחינת השכל היוצא מהמעין היוצא מבינת ה', (ענין זה יבואר יותר לקמן).

25. לעיל נתבאר, ששכל בכח הוא מחשבה, ושכל בפועל הוא הדיבור, ולפי זה, השכל הנקנה הוא מה שעושה פעולות על פי שכלו. וכך ביאר בלוקוטי הלכות (גביית חוב ואפותיקי ג, ה), וז"ל: בחינת 'שכל הנקנה' - כי כל זמן שאין זוכין לשכל הנקנה דקדשה אי אפשר לסמך על השכל, כי עדין יכולין הקלפות חס ושלום, להתאחז בו, ולקלקל השכל הזה וכו'. כי עקר הקיום והשמירה מן הקלפות והדמיונות הוא פשוטין לשכל הנקנה, דהינו לזכות להשיג איזה עבודה על ידי השכל, שזהו עקר השכל, כי 'לא המדרש עקר אלא המעשה', כמו שכתוב (תהלים קיא, י): "ראשית חכמה יראת ה'". שעקר החכמה לזכות על ידי ליראת ה', כמו שכתוב: "אז תבין יראת ה'" (משלי ב, ה). שעקר ההתבוננות הוא לזכות ליראת ה' שהוא בחינת 'שכל הנקנה', שהוא בחינת 'מעשים טובים', כמו שכתוב: "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם" - לומדיהם לא נאמר אלא 'לעושיהם', כמו שאמרנו רבותינו ז"ל (בבבא זו). כי עקר הטוב והמתיקות של השכל הוא בפשטא לידי מעשה, כי עקר הלמוד דקדשה הוא ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים.

26. בענין ג' השכלים האלו, כתב ר' נתן בלוקוטי הלכות על תורה דידן (תו"מ ח"א הלכות גביית חוב ואפותיקי ג, ג), וז"ל: נמצא, שיוציאת מצרים - הוא בחינת שביבת המדמה, ולזכות אל השכל - שהוא קבלת התורה וכו'. וזהו בחינת שהתורה משלשת בכל הבחינות, כמו שאמרנו רבותינו ז"ל (שבת פח, ב): 'ברוך רחמנא דהייב לן אורזן תליתא על יד תליתא' וכו' (ברוך השם שנתן לנו תורה משלשת על ידי שלישי). כי התורה כלולה משלש בחינות הנ"ל, שהם בחינת שכל בכת ושכל בפעל ושכל הנקנה - שהם בחינת 'חכמה בינה ודעת', כי חכמה הוא בחינת שכל בכת, פדוע. כי חכמה היא בחינת 'כח השכל' לבד (היינו, השכל שנולד איתו) קדם שמתחיל להתבונן דבר בשכלו. ועל פן נקרא חכמה שהוא בחינת 'כח מה', הינו שכל בכת - שנקרא 'מה', כי עדין אין בו שום תפיסה. ובינה

לשוון קיום דבר, פי 'שכל הנקנה' – הוא קיום של אדם לאחר מותו. וְשֶׁכֶּל הַנִּקְנָה נִקְרָא, מֵהַ שְׂאֵדָם יוֹדֵעַ הַרְבֵּה דְבָרִים בִּידְעָה אַחַת. בִּי קִדְּם צָרִיד לִידַע הַרְבֵּה הַקְּדָמוֹת קִדְּם שְׂנִידַע אֵיזוֹהוּ דְּבַר, וְאַחַר כֵּן בְּשִׂמְשׁוֹנֵי אֵת הַדְּבַר, מִשְׁלִיף הַקְּדָמוֹתָיו, וְיוֹדֵעַ אֵת הַדְּבַר בִּידְעָה אַחַת.

וְעַקֵּר הַמַּעֲיָן הַחֲכָמָה, מִן הַמִּקְדָּשׁ יֵצֵא, בִּי שָׁם הָיוּ מִקְרִיבֵינִי הַקְּרַבְנוֹת, שֶׁהֵם הַבְּחִינֹת וְכַח הַדְּמִיוֹן. בְּמִן שְׁפָתוֹב (תהלים נא, ט) "זְבַחִי אֱלֹקִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה" – שְׁשִׁבִירַת הַדְּמִיוֹן הֵם הַקְּרַבְנוֹת. וּבְשִׁבִיל זֶה אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה: 'בְּשִׁחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטַל הַשְּׂמִיר וְכוּ'. וּבְשִׁבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִזְ יִתְקַיֵּם (יואל ה, יח) "וּמַעֲיָן מִן הַמִּקְדָּשׁ יֵצֵא":

ב יוֹדֵעַ, שְׂבָכָל עוֹלָם וְעוֹלָם וּבְכָל מִדְרָגָה וּמִדְרָגָה, יֵשׁ שָׁם דְּמִיוֹנוֹת אֱלוֹי. וְהֵם הֵם הַקְּלָפוֹת

עוֹטָה אוֹר

הַמִּיתָה, וְכִמו שְׂרוּאִים בְּחוּשׁ, שְׂדַבְרֵי הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר זָכוּ לִזְכָּךְ אֵת שְׂכָלָם, נִשְׂאָרִים וּמִתְקִימִים אִיתְנוּ, שְׁנִים רְבוֹת לְאַחַר פְּטִירַתָם, וְעַם שְׂכָל זֶה הוּא זֹכֵה לְחַלְקוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא.³¹

וְזֶה בְּחִינַת 'אֶמְנָה', בִּי 'אֶמְנָה' – לְשׁוֹן קִיּוֹם דְּבַר כִּמו (מלכים א' ח, כו) "יֵאֱמֹן נֹא דְבִרְיִד"³², בִּי 'שְׂבָכָל הַנִּקְנָה' הוּא קִיּוֹם שֶׁל אָדָם לְאַחַר מוֹתוֹ. וְשֶׁכֶּל הַנִּקְנָה נִקְרָא, מֵהַ שְׂאֵדָם יוֹדֵעַ הַרְבֵּה דְבָרִים בִּידְעָה אַחַת, בִּי קִדְּם צָרִיד לִידַע הַרְבֵּה הַקְּדָמוֹת קִדְּם שְׂנִידַע אֵיזוֹהוּ דְּבַר³³ שֶׁהוּן בְּחִינֹת שֶׁל שְׂכָל בְּכַח וּשְׂכָל בְּפוֹעַל הַנִּל, וְאַחַר כֵּן בְּשִׂמְשׁוֹנֵי אֵת הַדְּבַר, מִשְׁלִיף הַקְּדָמוֹתָיו, וְיוֹדֵעַ אֵת הַדְּבַר בִּידְעָה אַחַת בְּלִי צוּרֵךְ בְּהַקְּדָמוֹת, כִּי הִגִּיעַ כְּבֵר לְמַכוּון וּלְתַכְלִית, שֶׁהִיא הִידְעָה עֲצוּמָה, בְּבַחֲנֵת ה'שְׂכָל הַנִּקְנָה'.

וְעַקֵּר הַמַּעֲיָן הַחֲכָמָה מִן הַמִּקְדָּשׁ יֵצֵא³⁴, בִּי שָׁם הָיוּ מִקְרִיבֵינִי הַקְּרַבְנוֹת, שֶׁהֵם הַבְּחִינֹת וְכַח הַדְּמִיוֹן, כִּי גַם לְבַהֲמָה יֵשׁ תְּאוּוֹת וְכַח הַדְּמִיוֹן, וְעַל יְדֵי הַקְּרַבַּת הַבְּהֵמָה, נִכְנַע וְנִשְׁבַּר כַּח הַמַּדְמָה שֶׁל הָאָדָם הַמִּקְרִיב אוֹתוֹ, וְהָאָדָם זֹכֵה לְשְׂכָל וְחַכְמָה³⁵, בְּמִן שְׁפָתוֹב (תהלים נא, ט): "זְבַחִי אֱלֹקִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה" ע"י "זְבַחִי אֱלֹהִים" – קְרַבְנוֹת, נַעֲשֵׂה "רוּחַ" – דְּמִיוֹנוֹת "נְשַׁבְּרָה"³⁶, הֵיינו שְׁשִׁבִירַת הַדְּמִיוֹן – כַּח הַמַּדְמָה הַבָּא מִשְׂרִירוֹת לָב, שֶׁהוּא הַיֵּצֵר הָרַע, הֵם הַקְּרַבְנוֹת³⁷. וּבְשִׁבִיל זֶה אֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה: 'בְּשִׁחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטַל הַשְּׂמִיר וְכוּ' וְנוֹפֵת צוֹפִים וְאֶמְנָה, כִּי מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֵצֵא מַעֲיָן הַחַכְמָה, שֶׁעַל יְדוֹ יֵכַל הָאָדָם לְצַאת מִהַמַּדְמָה וּלְזִכּוֹת לִשְׂמִיר' – שְׂכָל בְּכַח, וְלִנּוֹפֵת צוֹפִים' – שְׂכָל בְּפוֹעַל, וְלִ'אֶמְנָה' – שְׂכָל הַנִּקְנָה. וּמִשְׁחַרְבַּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאִין לָנוּ קְרַבְנוֹת לְשִׁבּוֹר אֵת כַּח הַמַּדְמָה, בָּטַל הַשְּׂמִיר וְכוּ', הֵיינו ג' בְּחִינֹת הַשְׂכָל הַנִּל, שְׂרָאשִׁית קְנִייתָן הִיא שְׂבִירַת 'כַּח הַמַּדְמָה'³⁸. וּבְשִׁבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִזְ יִתְקַיֵּם הַפְּסוּק (יואל ה, יח): "וּמַעֲיָן מִן הַמִּקְדָּשׁ יֵצֵא", שֶׁזֶהוּ מַעֲיָן הַחַכְמָה (וְהוּרַ שְׁלַח ח'ג דף קס"ה)³⁹ – בְּחִינַת 'שְׂכָל בְּכַח' הַמוֹשֵׁג ע"י שְׂבִירַת הַמַּדְמָה וְכִנ"ל, וְאִח"כ יִכּוֹל לְזִכּוֹת גַּם לְשִׂאֵר בְּחִינֹת הַשְׂכָל הַנִּל⁴⁰, אֲלֹא, שֶׁהַזְכוּר רַק אֵת הַרְאֻשׁוֹנָה 'חַכְמָה', שְׂאֵלִיהָ זֹכִים מִיַּד כְּשִׁשׁוֹבֵר אֵת הַמַּדְמָה, בְּבַחֲנֵת 'כְּשׁוֹה קָם זֶה נוֹפֵל', וְכִנ"ל.

לְאַחַר שְׂבִיאָה, שְׂתַחֲלֵה צָרִיךְ לְשִׁבּוֹר אֵת כַּח הַמַּדְמָה וְכוּ', וְאִז מִתְגַּלֶּה הַשְׂכָל שְׂבַכְח, וְכַשְׂמַתְבוּנוֹן בְּשְׂכָלוֹ זֹכֵה לְשְׂכָל בְּפוֹעַל, וְכַשְׂמִישִׁג בְּשְׂכָלוֹ כֹל מֵהַ שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיג, זֶהוּ 'שְׂכָל הַנִּקְנָה'. יְבֵאר עֵתָה, שְׂשִׁבִירַת הַמַּדְמָה אֵינָה חַד פְּעֻמִּית, אֲלֹא, בְּכָל פֶּעַם שְׂעוּלָה מִמְדְרָגָה לְמְדְרָגָה, צָרִיךְ לְשִׁבּוֹר שׁוֹב אֵת הַמַּדְמָה, שֶׁהוּא הַיֵּצֵר הָרַע.

ב. יוֹדֵעַ שְׂבָכָל עוֹלָם וְעוֹלָם וּבְכָל מִדְרָגָה וּמִדְרָגָה, יֵשׁ שָׁם דְּמִיוֹנוֹת אֱלוֹי, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'כַּח

מִקְרוֹת וְעִיּוֹנִים

הָאָרְצֵן דְּעָה", וּמִחֲמַת הַדְּעַת לֹא יִחְסַר פֶּל טוֹב, וְיִהְיֶה פֶּלוֹ טוֹב, כְּמֵאֲמַר חַי"ל (פְּסָחִים ג.) 'אֲטוֹ הָאֵיִדְנָא לֹא אֶחָד הוּא? וְתַרְצוּ: לְעֵתִיד פֶּלוֹ הַטוֹב וְהַמְּטִיב.

31. כְּמַבּוּאָר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (מַתְנֵה ד, טו), וְז"ל: אַחַר מִיתָה מְתַבְּטֵל הַמְּדָמָה, בִּי הוּא כַּח בָּטַל וְאִין שְׁלִיטָתוֹ כִּי אִם בְּחִיּוֹ בְּשִׁבִיל הַבְּחִירָה, אֲכָל אַחַר הַמִּיתָה הַכַּח

מקורות ועיונים

אוקמוה, דרעוהא דקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לֹא אֲתֵרְעֵי
בְּקִרְבָּן דְּבַר נֶשׁ עַל חוּבֵי, אֲלֵא רִיחַ נִשְׁבְּרָה וכו'. בְּזַמְנָא
דְּהֵנָּה בֵּי מִקְדָּשָׁא קְנִיִּים, אֲקָרִיב קִרְבְּנֵיהּ, כָּל פְּכָרָה
דִּילֵיהּ תִּלְיֵיא עֲלֵיהּ, עַד דְּאֲתַחְטַר, וְתִכְרַב לְהֵוּא רִיחַ
מִגּוּ גְאוּתָא דִּילֵיהּ, וּמֵאִיף לֵיהּ. וְדָא הוּא תְּבִירוֹ, דִּהֵהוּא
דְּרִגָּא דְּמִסְאָבָא. וְכֹד אֲתִכְרַב הֵוּא רִיחַ מִסְאָבָא, וְקָרִיב
קִרְבְּנֵיהּ, דָּא אִיהוּ דְּאֲתַקְבַּל בְּרַעְיוֹנָא בְּדָקָא יֵאוּת. [תרגום:
רבי אבא פתח "זבחי אלהים ריח נשברה" וגו', פסוק
זה פירושו, שרצון הקדוש ברודף הוא, אין רצונו בקרבן
של אדם על חטאיו, אלא ריח נשברה וכו'. בזמן שהיה
בית המקדש קיים, הקריב קרבנו - כל פכרה שלו תלויה
עליו, עד שהתחרט ושבר לאותה הריח מתוך גאונותו
והשפיל אותה. וזוהי השבירה של אותה דרגה של
טמאה. וכאשר נשברת אותה ריח הטמאה ומקריב
קרבנו, זהו שמתקבל ברצון כמו שצריך].

38. אכן מתוך המתבאר בליקוטי תפילות (סוף תפילה
כ"ה), מבואר שגם עכשיו יש מעט בחינה זו, ע"י
תפילה, וז"ל: ותרחס עלינו ותהיה בעזרנו שנוזה
לומר ולסדר לפניך תורת כל הקרבנות כלם וקטרות
ומנחות בכונה עצומה ובקדשה גדולה ונוראה. עד
שתעלה אמירתנו לפניך כאלו הקרבנו כל הקרבנות
כלם כמועדם ובזמנם ובמקומם בהלכתן. וינשלמה
פרים שפתינו" (הושע יד, ג), כמו שכתוב (ויקרא ז,
ז) "וזאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולזאשם
ולמלוואים ולזבח השלמים". ונוזה על ידי זה להכניע
ולשבר ולבטל כח המדמה, לגרשו ולסלקו ולבטלו
לגמרי מעלינו ועל גבולנו.

39. וז"ל: בספר דרום בעזרה דא, אתיליד חד
מעיינא דמציא וכו'. מאן דשתי מנייהו יתחכם, ויתפחח
בתקמתא. [תרגום: בצד דרום בעזרה זו נולד מעין מים
אחד וכו'. מי ששותה מהם יתחכם, ויתפחח בתקמה].

40. כמבואר בליקוטי תפילות (שם), וז"ל: ותמהר
ותחיש לגאולנו ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו, ושם
נקריב לפניך כל הקרבנות שזכרנו בעדנו. ויחזור לנו
שלשה דברים שנתבטלו משתרב בית המקדש, שהם
השמיר ונפת צופים ואמנה. ונוזה אל השכל דקדשה,
למען החכמה היצא מבית ה'. כמו שכתוב: "מעען
מבית ה' יצא". ונוזה לעבד אותך תמיד בתקמה ובינה
נדעת דקדשה ובאמונה שלמה באמת כל ימינו לעולם,
אמן ואמן.

המדמה מת ובטל לגמרי, כי שם עקר סטרא דמותא
ואין נשאר ממנו כלום, כי אין נשאר מהאדם אחר
מותו כי אם שכל הנקנה שהוא שכל האמתי, שעקר
ההשארה של האדם אחר מותו הוא שכל הנקנה. כי
כח המדמה שממנו כל השנויים - ככר נתבטל כנ"ל,
כי כל אחד מישראל אפלו איש פשוט, יש לו איזה
נקדה טובה שנשאר ממנו, שהיא בחינת שכל הנקנה
שעל ידי זה יזכה לחלקו לעולם הבא, כי כל ישראל
יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין ז).

32. כן נוסף בכתב היד. ולשון הפסוק: "ועתה אלהי
ישראל יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד אבי",
ופירוש "יאמן נא דברך" - קיים נא דברך.

33. לעיל (תורה כא, א), כתב רבינו וז"ל: יש שכל
שאדם משיג אותו על ידי הקדמות רבות, והשכל
הזה מכנה בשם 'אחור'; ויש שכל שבא לאדם בלא
שום הקדמה, אלא על ידי שפע אלקי, וזה מכנה בשם
'קדם', בשם פנים.

34. על פי לשון הכתוב (ויאל ד, יח): "ומעען מבית ה'
יצא", שיובא בסמוך.

35. כתב בעץ חיים (שער נ"ב), וז"ל: העכירות של
נפש הבהמית שבאדם, גורמת לגוף לחטוא, ומי גרם
עכירות בנפש הבהמית שבאדם, ודאי שנמשכת לו
מנפש הבהמית שבבעלי חיים - שהיא חיצונית נפש
הבהמית שבאדם, לכן כשהאדם חוטא ועושה תשובה
ומקריב קרבן, אז נפש הבהמית של בעל החי שהיא
גרמה לו לחטוא, יורדת עליה אש גבוהה ושורפת את
הרע ועכירות שבה, ואז שורש נפש הבהמית שבאדם
נמשכת לה זכות ונקיות, כי הכל משורש אחד חוצבו,
ואז מתכפר האדם, והבן זה היטב סוד הקרבנות וכו'.

36. כתב בקצור ליקוטי מוהר"ן (אות א), על פי
המבואר בהשמטות לתורה זו, וז"ל: וזהו טעם
הסמיכה על הקרבנות, וצריך אז להתנדות עליהם כל
החטאים, כי כלם באים על ידי כח המדמה. ועל ידי
זה נמשכין כל החטאים וכל כח המדמה על הבהמה,
שהיא בחינת מדמה. ואחר כך תכף לסמיכה שחיתה,
ושוחטים הבהמה לקרבן, ועל ידי זה נכנע ונשבר
המדמה בחינת: "זבחי אלקים ריח נשברה" (תהלים
נא, יט), ששברית הדמיון הם הקרבנות.

37. בזוהר פרשת פינחס (ח"ג דף רמ), איתא: רבי
אבא פתח "זבחי אלהים ריח נשברה" וגו', האי קרא

הקודמין לפרי, וסוכבים את הקדשה, בבחינת (תהלים יב, ט) "סביב רשעים יתהלכו". וכשאדם נעתק ממדרגה למדרגה, או צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות, כדי להגיע אל הקדשה. ותבא בשעולה להמדרגה, אזי נתעוררין הקלפות שבמדרגה, ומסבבין אותו. וצריך להכניע אותם ולשבר אותם, ולטהר אותו המקום מקלפות:

ג. ודע שאין שני בני אדם שוין זה לזה. כי כל הנשמות הם זה למעלה מזה, וזה מלבוש לזה. ופנימיות של תחתון נעשה לבוש וחיצוניות לחיצוניות עליון. נמצא כשאחד רוצה לעלות ממדרגתו למדרגה עליונה, אזי הולך ונעתק האדם העומד במדרגה העליונה, והולך ונעתק למדרגה היותר עליונה, כי אי אפשר שיהיו שני אנשים במדרגה אחת. ואינו נעתק מהאדם

עושה אור

המדמה, המפתה את האדם לעבירות, והם הם הקלפות הקודמין לפרי⁴¹, ובכל מדרגה ישנה בחינת פרי חדש, שקודמת לה קליפה, וסוכבים את הקדשה, בבחינת הכתוב (תהלים יב, ט) "סביב רשעים יתהלכו", כי הקליפות נמצאות תמיד סביב הקדושה. וכשאדם נעתק - עולה ממדרגה למדרגה, אז צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות, כדי להגיע אל הקדשה⁴². ותבא בשעולה להמדרגה, אזי נתעוררין הקלפות שבמדרגה שבה אליה, ומסבבין אותו. וצריך להכניע אותם ולשבר אותם, ולטהר אותו המקום מקלפות. וענין עליות אלו, אינו מיוחד לצדיקים, אלא שייך גם לכל אדם⁴³.

לאחר שביאר, שבכל עליה ועליה, מתעוררות הקליפות שבאותה מדרגה. יבאר עתה, שיש להקשות הרי לכאורה קליפות אלו נשברו כבר ע"י מי שכבר זכה להיות שם באותה מדרגה. ויתרץ זאת, בהקדימו לפרש כיצד הוא אופן וסדר העליות.

ג. ודע שאין שני בני אדם שוין זה לזה (על פי סנהדרין סוף דף לו)⁴⁴ לא בצורתם ולא בדעתם⁴⁵, כי כל הנשמות הם זה למעלה מזה⁴⁶, וזה מלבוש לזה (וכמו שיתבאר). וכל נשמה יש לה שני חלקים: החלק הפנימי והחלק החיצוני, ופנימיות של תחתון - של האדם במדרגה הנמוכה יותר, כשהוא עולה מדרגה, נעשה פנימיות שלו לבוש וחיצוניות לחיצוניות עליון - של האדם במדרגה הגבוהה יותר. נמצא, כשאחד רוצה לעלות ממדרגתו למדרגה עליונה, אזי בהכרח שהולך ונעתק האדם העומד במדרגה העליונה, והולך ונעתק למדרגה היותר עליונה⁴⁷, כי אי אפשר שיהיו שני אנשים

מקורות ועיונים

41. זוהר משפטים (ח"ב דף קח), וז"ל: תא חזי, כל אינון עובדין דעביד קודשא בריך הוא, ואקדים ההוא דלבר, מוחא - אקדים במחשבה, ובעובדא - ההוא דלבר, דהא כל קליפה מסטרא אחרא חזי, ומוחא מן מוחא, ותדיר סטרא אחרא אקדים ורבי ואגדיל ונטיר איבא. כיון דאתרבי, ורקין ליה לבר. [תרגום: בא וראה, כל אותם המעשים שעושה הקב"ה ומקדים אותו של בחוץ, המח הקדים במחשבה, אכל במעשה אותו של בחוץ, שחרי כל קלפה היא מצד האחר, והמח מן המח, ותמיד הצד האחר מקדים וגדל ומתרבה ושומר הפרי. כיון שמתרבה, ורקים אותו החוצה].
42. כתב בלקוטי הלכות (גביית חוב ואפתיקי ג, ו), וז"ל:
- אחר מעשה העגל נצטוו על מלאכת המשכן, כי הדבר תמוה מאד, איך באו ישראל לירי עוון זה, אחר קבלת התורה, שזכו אז למדרגה גבוהה ועליונה מאד מאד, להשגת נבואה פנים בפנים וכו', ואיך יבואו אחר כך לירי חטא כזה? אף הוא על פי הנ"ל, כי בכל פעם שצריכין לעלות מדרגה לדרגה מתגבר מחדש המדמה, שהם הקלפות וכו', ולפעמים כשאין האדם זוכה להתגבר לשבר מחדש כל הקלפות והדמיונות וכו' - יוכל לפל מאד חס ושלום, בעת שצריך לעלות למדרגה השנייה. ועל כן אמרו רבותינו ו"ל (אבות ב, ד [וע' ברכות כט, א]): 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך' וכו'. ומזה נמשך שישאל באו לירי מכשול זה בסוף

מקורות ועיונים

שׁוֹרֵן, כִּי כָל אֶחָד עוֹבֵד אֶת ה' כְּפִי מִדְתּוֹ וְכִפִּי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְזֶה עָקֵר שֶׁשְׂשׁוּעֵי יִתְבַרְךָ שֵׁשׁ לוֹ צַדִּיקִים וְכִשְׂרִים הִרְבֵּה בְּעוֹלָם, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה לוֹ נַחַת רוּחַ וְתַעֲנוּג וְשֶׁשְׂשׁוּעַ מִיָּחַד מֵה שְׂאִין בְּחִבְרוֹ, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֲתַפְאֵר" (ישעיהו מט. ג), שֶׁהֵם כְּלוּלִים מִגִּנּוּנֵי סִגְיָאִין. כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁנֵי דְבָרִים שׁוֹרֵן, רַק כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ וְנִתִּיב כְּפִי שְׂרָשׁוֹ בְּרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן.

אֲבָל הַבַּעַל דְּבָר הוּא מִתְגַּרֵּה וּמִתְקַנָּא בְּחִבְרוֹת הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים, וּמְכַנִּים בָּהֶם מִחֻלָּקָתָה, וְעָקֵר הַמִּחְלָקָתָה הוּא, מִחֻמַּת שֶׁכָּל אֶחָד אֵינוֹ מֵאֲמִין בְּחִבְרוֹ שֶׁגַּם בְּנִגְתּוֹ וְרִצּוֹנוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם. אֲף עַל פִּי שְׂאִין חִבְרוֹ מִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ וְרִצּוֹנוֹ, כִּי הַבַּעַל דְּבָר מְטַעֵה הַלֵּב, עַד שֶׁנִּדְמָה לְכָל אֶחָד שֶׁחִבְרוֹ חוֹלֵק עֲלָיו וְנוֹטֵה מִן הָאֲמִתָּה, כִּי הַבַּעַל דְּבָר הוּא "נִרְגָּן מִפְּרִיד אֱלוֹהִי" (משלי טז, כח), "וְאֵישׁ מִדְּנִים לִתְרַחֵר רִיב" (שם ו. יט), כִּי הוֹלֵךְ וּמִסְכֵּסֵף זֶה בְּזָה, "וְהוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא" (הושע יג, טו).

עַד שֶׁלְּפַעֲמִים יֵשׁ שְׂשׁוּנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּיחָם רוֹצִים רִצּוֹן אֶחָד, וְאֲף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בִּינֵיהֶם מִחְלָקָת גְּדוֹל, מִחֻמַּת שֶׁכָּל אֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחִבְרוֹ רוֹצֵה גַם כֵּן בְּזָה, וְאֵינָם מִתְנַעֲדִים יַחַד לְדַבֵּר אֶחָד עִם חִבְרוֹ לְגַלוֹת דַּעְתּוֹ וּפְנִימִיּוֹת רִצּוֹנוֹ, וּמִחֻמַּת זֶה נִדְמָה לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה בְּזָה וּמִחֻמַּת זֶה נִעֲשֶׂה בִּינֵיהֶם מִחְלָקָת גְּדוֹל עַד שֶׁאַחַר כֵּךְ אֲפִלוֹ כִּשְׂמִתּוֹעֲדִים יַחַד - אֵי אֲפֹשֶׁר לְכָל אֶחָד לְגַלוֹת לְחִבְרוֹ פְּנִימִיּוֹת דַּעְתּוֹ וְרִצּוֹנוֹ, כִּי מִחֻמַּת הַקְּטָטוֹת וְהַמְרִיבוֹת וְהַקְּפָדוֹת שֶׁבִּינֵיהֶם אֵין אֶחָד מֵהֶם יוֹדֵעַ וּמִכֵּן רִצּוֹן חִבְרוֹ, שֶׁבְּאֲמַת אֵין שׁוּם שְׁנֵי בִּינֵיהֶם וְדָבָר זֶה מְצוּי כְּמָה פְּעָמִים.

46. כֵּתָב בַּעַל הַתּוֹלְדוֹת (מַצּוּעַ אֹת א'), אֵין שְׁנַיִם שׁוֹרֵן בְּמִדְרָגָה אֶחָד, רַק כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ בְּחִינָה וּמִדְרָגָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְרָאָה בְּשִׂיחוֹת הַר"ן (שִׂיחָה נ"ד), שֶׁאֲפִילוֹ מִי שֶׁבָּא בַּגְּלוּל אֵינוֹ שׁוֹה לְגַלְגוֹל הַקּוֹדֵם שְׁלוֹ.

47. בְּשׁוֹרֵת שְׁעָרֵי צַדִּיק (קַעֲנִיג ח"ה מִכְּתָב רכ"ו), נִשְׂאֵל, כִּיצַד יִתְכַּן שְׁעִי הַעֲבוּדָה שֶׁל אָדָם הַעוֹמֵד בְּמִדְרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה יִיעֲתַק הָאָדָם הַעוֹמֵד בְּמִדְרָגָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה לְמִדְרָגָה יוֹתֵר גְּבוּהָה, הֲלֹא הוּא לְכַאוּרָה לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, וְאֵיךְ יוֹכֵה ע"י עֲבוּדַת חֲבִירוֹ. תְּשׁוּבָה: ע' לְקַמֵּן (סוּף הַתּוֹרָה), וז"ל: וְזֶה בְּחִינַת הַרְמָה, מֵה שְׂאֶחָד מֵרִים וּמִגְבִּיָּה אֶת חִבְרוֹ. כִּי עַל יְדֵי שֶׁזֶה הָאָדָם שֶׁבְּמִדְרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה עֲלָה מִדְרָגָה לְדְרָגָה, עַל יְדֵי זֶה הִגְבִּיָּה וְהִרִים

הָאֲרַבְעִים יוֹם, שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַעֲלוֹת לְמִדְרָגָה גְּבוּהָ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְלֹא הִשְׁתַּדְּלוּ לְשַׁבֵּר מִחֻדָּשׁ אֶת הַכַּחַשׁ הַמְדַמָּה, עַד שֶׁנִּכְשְׁלוּ וְכו'.

43. כַּמְבוּאָר בְּחֵי מוֹהַר"ן (אוֹת י"ט), וז"ל: נִשְׁמַע מִפִּי הַקְדוּשׁ בְּפִרוּשׁ אֲצֵל הַמְאָמֵר (תּוֹרָה דִּידוֹ) שֶׁמְדַבֵּר שֵׁם מַעֲלִיָּה מִדְרָגָה לְדְרָגָה, שֶׁמִּתְגַּבְּרִים הַמְנִיעוֹת דְּסִטְרָא אַחְרָא בְּכָל פַּעַם וְכו', וְאָמַר אֲזִי בְּפִרוּשׁ: שֶׁגַּם מִי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הָאֲרִיז מְמַשׁ, כִּשְׁנִתְעוֹרֵר לַעֲלוֹת מִשָּׁם, הֵהֲכִרַח שֶׁיִּלְךָ מִדְרָגָה לְדְרָגָה, וְאֲזִי מִשְׁתַּטְּחִין כְּנִגְדּוֹ (הַקְּלִיפּוֹת) בְּכָל פַּעַם וְכו'. כְּמִבְאָר שֵׁם בְּמִאָמֵר הַנ"ל. (מוֹבָא בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת הַלְכוֹת מַעֲקָה וְשִׁמְרִית נֶפֶשׁ ד, ה. וּבְקַצּוֹר לִקוּטֵי מוֹהַר"ן אוֹת ג').

44. שֵׁם בְּגַמ': גְּדוּלְתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵדָם טוֹבֵעַ כְּמָה מִטְבַּעוֹת בְּחוֹתֵם אֶחָד - כּוֹלֵן דּוּמִין זֶה לְזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא טַבַּע כָּל אָדָם בְּחוֹתְמוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן - וְאֵין אֶחָד מֵהֶן דּוּמָה לְחֲבִירוֹ.

45. כֵּתָב בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (חו"מ ח"ב הַלְכוֹת שׁוֹמֵר שִׁכְר ב, י. וְעִינֵן זֶה חֲשׁוֹב מְאוֹד, כְּדִי לִמְנוּעַ מִחֻלּוֹקֵת בֵּין הַצַּדִּיקִים, וְנַעֲתִיק אֶת רוּב הַדְּבָרִים), וז"ל: בְּאֲמַת הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּנִגְתּוֹ רִצּוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם. וְאֲף עַל פִּי כֵן בְּנִדְבָא דַּעְתָּם חֲלוּקָה זֶה מִזֶּה, כִּי אֵי אֲפֹשֶׁר שֶׁהָיוּ דַּעוּתִיָּהֶם שׁוֹת לְגַמְרֵי, כִּי אֵין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם דּוּמִים זֶה לְזֶה, וְכִשְׁם שֶׁשְׁנַיִם בְּנֵי אָדָם בְּצִוּוֹתִיהֶם כֵּךְ מְשַׁנִּים בְּדַעוּתִיהֶם, וְעַל כֵּן בְּהִכְרַח שֶׁהָיָה שְׁנוּיִים בִּינֵיהֶם בְּדַעוּתִיהֶם וְדַרְכֵיהֶם וְהִנְהִיגוּתִיהֶם. וְיִמִּים בְּרִיאַת הָעוֹלָם לֹא הָיוּ עֲדִין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְכִשְׂרִים אֲמִתִּים שׁוּיִם לְגַמְרֵי בְּכָל תְּנוּעוֹתִיהֶם, אֲף עַל פִּי שֶׁשְׁנֵיהֶם הוֹלְכִים בְּדְרָךְ אֶחָד וְיוֹנְקִים מֵרַב אֶחָד, אֲף עַל פִּי כֵן יֵשׁ חֲלוּקִים רַבִּים בְּדַרְכֵיהֶם וְהִנְהִיגוּתִיהֶם. וְכִמּוֹ שֶׁהָאֲרִיז רַבְנּוֹ ז"ל לְסַפֵּר וְלְהַפְלִיג בְּגִדְל חֲחֻלּוּקִים בֵּין הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהָיוּ סְמוּכִים לְזַמְנָו, שֶׁכָּלֵם הֵם מִתְלַמְּדֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְהַמְּגִיד צְרוּק"ל, וְהָיָה שְׁלוֹם גְּדוֹל בִּינֵיהֶם, וְאֲף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִחְלָקִים מְאֹד בְּדַרְכֵיהֶם, שֶׁזֶה הָיָה נוֹסֵעַ עַל הַמְדִינָה וְדָרַשׁ בְּרַבִּים. וְזֶה יֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, זֶה הָאֲרִיז מְאֹד בְּתַפְלָה וְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הַתְּכָה בְּצַעֲקוֹת וְהַתְּלַחְבוֹת גְּדוֹל, וְזֶה הַתְּפַלֵּל בְּלַחַשׁ עִם הַצְּבוּר בְּדְרָךְ הַהֲמוֹן, וְזֶה הַרְבֵּה בְּתוֹרָה יוֹתֵר, וְזֶה הַרְבֵּה בְּצַדִּיקוֹת וּפְדִיּוֹן שְׁבוּיִים, וְכִיּוֹצֵא בְּזָה שְׁנוּיִים רַבִּים לְאֵין מִסְפָּר, אֲף עַל פִּי שֶׁכָּלֵם יִנְקוּ מֵרַב אֶחָד. כִּי אֵי אֲפֹשֶׁר שֶׁהָיוּ כָּלֵם

העליון, אלא הפנימיות שלו, והחיצוניות נשארה, וגם האדם שבמדרגה התחתונה, אינו נעתיק ועולה, אלא הפנימיות של התחתון, נעשה חיצוניות לחיצוניות עליון.

ואף על פי שבכבר נשבר הקלפה שבמדרגה עליונה על ידי האדם העליון, אף על פי כן, בשפנימיות של העליון נעתיק מושם. ובפנימיות התחתון עולה, אזי הקלפה חוזר ונעוה. כי לא נכנעת אלא לפני האור הפנימיות של העליון, אבל לפני התחתון אפילו לפני פנימיותו, יש בזה בידה להתעורר בנגדו. ובשביל זה צריך לו לשבר אותה ולהכניע אותה מחדש.

ובפנימיות החיצוניות, הם שני מיני עבודות: עבודה של תורה ותפלה ומצוות, הם פנימיות.

עושה אור

במדרגה אחת ⁴⁸ - כי כל אחד ואחד מישראל תלוי באבר מסויים מאברי אדם הראשון, וכל ששים רבוא ישראל מרכיבים את כל קומת אדם הראשון לכל פרטיה. ולכן, אם ישאר העליון במדרגתו, אזי כשיבוא התחתון למדרגתו, יהיו שני אנשים במדרגה אחת וזה לא יתכן, ובהכרח שהעליון יעלה למדרגה יותר עליונה⁴⁹. כלל נוסף בענין העליות: **ואינו נעתיק מהאדם העליון, אלא הפנימיות שלו, והחיצוניות נשארה** באותו מדרגה בלי לעלות, אלא שהיא מתהפכת להיות פנימיות, וכדלקמן. **וגם האדם שבמדרגה התחתונה, אינו נעתיק ועולה ממנו, אלא הפנימיות, אבל החיצוניות שלו נשארה במדרגתו.** ואחרי שעלתה הפנימיות של האדם התחתון, היא נעשה חיצוניות לחיצוניות של האדם העליון⁵⁰. פי, חיצוניות של העליון מתלבשת בפנימיות של התחתון שעלתה, ולכן דבר זה נקרא, שפנימיות התחתון נעשית חיצוניות לחיצוניות של העליון, אולם באמת באותו רגע, מיד עולה גם הפנימיות של העליון למדרגה גבוהה יותר, ואז נעשית החיצוניות של העליון בחינת פנימיות כלפיו, כי עכשיו החיצוניות שהיתה, היא לבושה בחיצוניות חדשה, והיא החיצוניות של האדם התחתון שעלתה, ולכן היא נהפכת להיות פנימיות.

ולכן אף על פי שבכבר נשבר הקלפה שבמדרגה עליונה על ידי האדם העליון, כשהאדם העליון היה במדרגה זו, הוא כבר שיבר את הקליפה שבה, אף על פי כן, בשפנימיות של האדם העליון נעתיק מושם, ובפנימיות⁵¹ של האדם התחתון עולה למדרגה העליונה, אזי הקלפה שהיתה במדרגה העליונה חוזר ונעוה, כי לא נכנעת אלא לפני האור הפנימיות של האדם העליון, אבל לפני האדם התחתון, אפילו לפני פנימיותו שעלו עכשיו, יש בזה בידה להתעורר בנגדו. ובשביל זה צריך לו - לזה שעלה ממדרגה התחתונה למדרגה זו, לשבר אותה ולהכניע אותה מחדש. ובזה מובן מה שזכר לעיל (אות ב), שבכל פעם שאדם עולה ממדרגה למדרגה, הוא צריך ללכת דרך כל הדמיונות של כח המדמה והיצר הרע, המתעוררים כנגדו מחדש, שאף שנכנעו בפני פנימיות העליון כשהיה מקודם בזה המדרגה, מ"מ אין הם נכנעים בפני פנימיות התחתון שעלה אליה, (כי הוא עכשיו רק במדרגת חיצוניות, וכניעתם היא רק כנגד הפנימיות).

ובפנימיות החיצוניות של האדם (בין של הגבוה ובין של הנמוך), **הם שני מיני עבודות: עבודה של תורה ותפלה ומצוות - הם פנימיות, ועבודת אכילה ושתיה ושאר צרכי הגוף - הם**

מקורות ועיונים

שעלייתו תלויה בעליית כל העליונים ממנו, בהכרח שיעלו כולם כדי שיוכל התחתון לעלות בשכר עבודתו. ועוד, שעל ידו זוכין גם כל העליונים ממנו לעשות איזה דבר טוב חדש, שע"ז עולים גם הם

את חברו שבמדרגה העליונה, לעלות למעלה עליונה יותר. וכן חברו דחברו הגבוה עוד יותר מחברו, עלה עוד יותר למעלה, וכן למעלה למעלה, פי אי אפשר שיהיו שני בני אדם במדרגה אחת, ע"כ. ונראה, דכיון

מקורות ועיונים

פרטים זה לזה, ובתפילה מבואר בפרי עץ חיים (שער התפילה פרק ה'), וז"ל: כבר הודעתך, כי בכל העולמות יש פנימית וחיצונית, א"כ צריך בתחילה להאיר בג' ראשונות (ספירות חכמה, בינה ודעת) דחיצונית דעשייה, כדי שיוכלו להודרך ולהיות בחי' פנימית ממש, כדי שאח"כ יוכלו לעלות מוחין פנימית ג' ראשונות דעשייה אל היצירה כנזכר וכו'. ונמצא, כי בעליית פנימית ג' ראשונות דעשייה ביצירה, הם נעשין בחי' חיצונית, אל החיצונית דג' תחתונות דיצירה, כי ודאי הוא שחיצונית דיצירה, הוא יותר גדול מן הפנימית דעשייה. ואז נשאר חיצונית ג' תחתונות דיצירה בבחי' פנימית, ופנימית ג' ראשונות של עשייה נעשה חיצונית אליהם. ואז עולין פנימית ג' תחתונות דיצירה, להיותן חיצונית אל חיצונית ג' אמצעיות דיצירה, שעתה חזר ונעשין פנימיות אליהם וכו'. ועולין פנימית ג' ראשונות דיצירה, ונעשין חיצונית אל חיצונית דמלכות דבריאה, שעתה חזר להיות פנימית אליהם. ועולין פנימית מלכות דבריאה, ונעשה חיצונית אל חיצונית דג' תחתונות דבריאה, שעתה חזר להיות אליהם.

51. כך היא הגירסא בכתב יד, ובדפוס תרל"ו הביאו את הגירסא הזו בשם נוסחא אחריא. אולם, בדפוס ראשון וגם בתקפ"א הגירסא היא 'חיצונית', ולכאורה קשה להבין גירסא זו, שהרי, לא עולה מהתחתון אלא בחינת הפנימיות, ואיך אמר שהחיצונית עולה. ונראה ליישב, שהכוונה למה שעכשיו (אחרי שעלתה) היא חיצונית, כלומר, לעולם העולה תמיד הוא רק הפנימיות, מ"מ אחרי שעלה הוא עומד בחיצונית, כמו שאמר לעיל, שנעשה חיצונית לחיצונית העליון, ולכן קרא לו כאן בשם 'חיצונית'. אולם, מכיון שהגירסא הנוחה יותר להבנה היא גירסת פנימיות, וכן היא גם בכתב היד, לכן קבענו אותה כעיקרית.

52. ביאור ענין זה כתב במסילת ישרים (פרק כ"ו), וז"ל: האיש המתקדש בקדושת בוראו, אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש, וסימניך 'אכילת קדשים' - שהיא עצמה מצות עשה, ואמרו ד"ל (פסחים דף טו:): 'כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים', ותראה עתה ההפרש שבין הטהור לקדוש: הטהור, מעשיו החומרים אינם לו אלא הכרחים, והוא עצמו אינו מתכוין בהם אלא על צד ההכרח, ונמצא שעל ידי

בשכר עצמם. והכל על יסוד מאמרם ז"ל (שבועות לט.) 'כל ישראל ערבים זה בזה', עכ"ד. (וראה בהערות בסמוך, ששבנו לבאר ענין זה ביתר ביאור).

48. ע' לקמן בסוף התורה בהשמטות לאות ג'.
49. רבינו הזכיר בפירושו רק את אלו שמעל מדרגתו של זה האדם, אכן יתכן גם צד שני שגם אלו שתחתיו נשאבים בבחינת 'הרמה' לעלות מעל מדרגתם, כי כמו שאי אפשר שיהיו שני אנשים במדרגה אחת, כך לא יתכן שתהיה מדרגה אחת פנויה וריקה. ונראה להכריח כהצד השני, שכן, כשאדם נופל ממדרגתו, ונופל למדרגת חבירו התחתון ממנו, הרי, באותה שעה לכאורה ישנם שני בני אדם במדרגה אחת. ועל כרחך צריך לומר, שע"י נפילתו הוא מפיל את כל אלו שתחתיו, והכל מפני ש'כל ישראל ערביין זה בזה' (כ"ל), וכמו שאמרו בגמ' בקידושין (דף מ:): ר' אלעזר בר' שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחידי שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה, ע"כ. הרי, שכל ישראל תלויים האחד בחבירו, בין בעלייה ובין בירידה, וכשיוורד ממדרגתו חס ושלום, מוריד ודוחף את כל אלו שתחתיו. ובדברי רבינו מבואר היטב טעם דברי הברייתא, שע"י טובה אחת מכריע את כל העולם כולו, היינו את אלו שמעליו ואלו שמתחתיו, וכן להיפך כשעושה רעה אחת, מכריע ג"כ את כל העולם כולו, כי אלו שמעליו נשאבים לרדת כדי למלא את המדרגה שהיה בה ונפל ממנה, כי אין מדרגה ריקה. ואלה שמתחתיו יורדים מדרגה אחת, שכן אין שנים באותה מדרגה. וביאור הענין, כי ישנן בישראל שתי בחינות: כלליות ופרטיות. בפרטיות - יש לכל אחד ואחד בחירה, וכל אחד עוסק בעצמו ולעצמו, וכשעושה טוב, קנה טוב לעצמו, וכשעושה רע, הזיק לעצמו. ובכלליות - כל אדם בעבודתו עוסק בשביל כל ישראל, והיא הבחינה של המדרגות המבוארות כאן, ובוה נחשבים כל ישראל כגוף אחד, ולכן, שייך לעלות את כל ישראל בעשותו טוב, ולהיפך, חס ושלום.

50. ענין זה הוא כדרך שנעשה בעולמות בתפילה, כי עליית העולמות ועליית הנשמות מקבילות בכמה

ועבודת אכילה ושתיה ושאר צרכי הגוף, הם היצוניות. ועבודת היצוניות, הינו אכילה ושתיה, של האדם העומד במדרגה העליונה, היא מאירה ומשפחת יותר, מעבודת פנימיות, הינו תורה ותפלה, של האדם העומד במדרגה התחתונה. ובשכיל זה פנימיות התחתון נעשה לבוש להיצוניות העליון:

זוה פרוש (רמיה יו יב) "כסא כבוד מרום וכו', "כסא" – זה בחינת פנימיות, לשון 'אתכסיא'. "כבוד" – זה היצוניות ולבוש, כמו שכתוב (שבת קיג) 'רבי יוחנן קרא למאנה וכו'. "מרום

עוטה אור

היצוניות⁵². ועבודת היצוניות, הינו אכילה ושתיה⁵³, של האדם העומד במדרגה העליונה, היא מאירה ומשפחת יותר מעבודת פנימיות – הינו תורה ותפלה, של האדם העומד במדרגה התחתונה⁵⁴. ובשכיל זה פנימיות של האדם התחתון – שהיא עבודת תורה ותפלה שלו, נעשה לבוש להיצוניות של האדם העליון⁵⁵ – שהיא עבודה של אכילה ושתיה שלו.

זוה פרוש הכתוב (רמיה יו יב): "כסא כבוד מרום וכו' מראשון מקום מקדשנו⁵⁶, "כסא" – זה בחינת פנימיות, כי 'כסא' הוא לשון 'אתכסיא' – כיו, וכל דבר פנימי הוא מכוסה. "כבוד" זה היצוניות

מקורות ועיונים

שבת ה' וגדלתו ועל ידי זה נכנע כח הפנימיות (ע) לקמן אות ד).

54. וכתב על זה (ביקרא דשבתא בתורה דידן), וז"ל: וזה שנוהגין לנסוע לצדיקים על שבת, ולישב על שולחן סעודתם, בכדי שהפנימיות שלהם, (של היושבים), יהיה נעשה לבוש להיצוניות של הצדיק (אכילה ושתיה שלו). [ובזה יש להבין מעט השיחה המפורסמת (חיי מוהר"ן אות רצ"ז) אמר לאחד, השבתים ששבתים אצלי הם גדולים וטובים יותר משבעה פעמים תענית משבת לשבת, ע"כ. כי ע"י ששבת בשולחן הצדיק, זוהי להלביש פנימיות שלו על היצוניות העליון ממנו, שהיא אכילה ושתיה של הצדיק. ועליה זו שנעשית דוקא בשבתה על שולחנו, היא טובה יותר מתענית וכו'.

55. כתב בעץ חיים (שער מ' דרוש ג), וז"ל: תבין מכמה דרושים, כי היצוניות העליון גדול מאוד מפנימיות התחתון, וכשעולה התחתון בעליון, הנה הפנימיות של התחתון נעשה היצוניות אל היצוניות העליון, והיצוניות העליון נשאר בחי פנימי אל היצוניות שהוא בחי פנימי התחתון, עכ"ל.

56. "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו", ופשט הפסוק על פי המצודת דוד: מראשון מקום מקדשנו – כמו שהקב"ה יושב כביכול בכסא הכבוד שבשמי מרום, והוא מוכן לו מקדם – קודם בריאת

זה יוצאים מסוג הרע שבחומריות ונשארים טהורים, אך לכלל קדושה לא באו, כי אילו היה אפשר בלתי, כבר היה יותר טוב. אך הקדוש הדבק תמיד לאלהיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים ועודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח, וכמאמרם ז"ל (בראשית רבה מז, ו; פב, ו), בפסוק (בראשית לה, יג): 'ויעל מעליו אלהים' – האבות הן הן המרכבה, וכן אמרו (רש"י בראשית יו, כב): 'הצדיקים הן הן המרכבה', כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש. ומעתה המאכל שהם אוכלים, הוא כקרבתן שעולה על גבי האשים, כי ודאי הוא שיהיה נחשב לעליון גדול אל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח, כיון שהיו נקרים לפני השכינה, וכל כך יתרון היה להם בזה, עד שהיה כל מינם מתברך בכל העולם. וכן המאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל, עליו הוא למאכל ההוא ולמשתה ההוא, וכאילו נקרב על גבי המזבח ממש, (וע"ש עוד).

53. כתב בלקוטי הלכות על תורה דידן (ברכת הריח א, א), וז"ל: ידוע שפגנות האכילה, כדי לקרר היצוניות שגפלו לבחינת כח המדמה כח הפנימיות בחינת צומח חי העליון לבחינת מדבר. ועל פן צריך לקרר קדם האכילה, פי הברכה היא בחינת

מראשון" – הינו כשנתרומם ונתעלה ממדרגה הראשונה, ואז נעשה מפנימיות היצוניות. כשביל זה, "מקום מקדשנו" – צריך לקדש את המקום מחדש, כי הקלפות הזורים ונעורים כנ"ל:

ד ואי אפשר להכניע הקלפות, הינו הדמיונות והמחשבות והתאוות והבלבולים והמניעות שבמדרגה, אלא על ידי גדלות הבורא. כמוכא בפנות (פעי"ח שער הזמירות פ"א) של 'הודו לה' קראו בשמו', שזה המזמור נתקן להכניע הקלפות שפיצירה, פי נתעוררים נגד עשיה שעולה פיצירה, ועל ידי שמזכירין גדלות הבורא – נכנעין, עין שם. פי פנימיות היצירה עולה לבריאה, ופנימיות עשיה עולה ומלביש לחיצוניות יצירה, עין שם.

עוטה אור

ולבוש, כמו שאמרנו בגמרא (שבת קיג): 'רבי יוחנן קרא למאנה וכו' מכבודותיה'⁵⁷ – ר' יוחנן היה קורא לבגדיו 'מכבדי', הרי, ש'כבוד' הוא בחינת 'לבוש'. 'מרום מראשון' – הינו כשנתרומם ונתעלה נשמת האדם ממדרגה הראשונה למדרגה גבוהה יותר, ואז נעשה מפנימיות נשמתו היצוניות לנשמה שבמדרגה הגבוהה יותר, 'כשביל זה, "מקום מקדשנו" – צריך לקדש את המקום מחדש, כי הקלפות הזורים ונעורים כנ"ל.

לאחר שביאה שכסוזה ועולה למדרגה גבוהה יותר, צריך לשוב ולקדש את אותו מקום, וזאת מפני שהקליפות שהיו באותה מדרגה, חוזרות ומתעוררות ומנסות להתגבר עליו ב'כח המדמה'. יבאר עתה, כיצד מכניעים את הקליפות שם.

ד. ואי אפשר להכניע הקלפות, הינו הדמיונות והמחשבות והתאוות והבלבולים והמניעות שבמדרגה העליונה, אלא על ידי שמזכירים ומגלים את גדלות הבורא, כמוכא בפנות האר"י ז"ל (כפרי עין חיים שער הזמירות פ"א)⁵⁸ של 'הודו לה' קראו בשמו', שזה המזמור נתקן להכניע הקלפות שפיצירה – שבעולם היצירה⁵⁹, פי נתעוררים נגד עשיה – עולם העשיה שעולה פיצירה – אל עולם היצירה, ועל ידי שמזכירין גדלות הבורא – נכנעין, עין שם. והסיבה שקליפות אלו שביצירה התעוררו שוב: פי בשעה שעולם העשיה עולה ליצירה, אזי פנימיות עולם היצירה עולה לעולם הבריאה, נמצא, שפנימיות היצירה אינה במקומה להמשיך ולהכניע את קליפות היצירה (כי כבר נתבאר שהכנעה נעשית רק בפני הפנימיות של אותה מדרגה, וכיון שפנימיות היצירה עלתה לבריאה, מיד מתעוררות הקליפת שביצירה) והפנימיות עולם

מקורות ועיונים

קראו בשמו" וכו'. פי, אתם מלאכים קדושים וכתות הקדושים, "קראו בשמו" של ה' ית', "והודיעו בעמים עלילותיו" – שהם הקליפות, ועי"ז יפחדו הקליפות מה' ית', ולא יתאחזו שם בג' תחתונות דיצירה. וכמעט כל המזמור הזה, וכל הסדר הזה עד ברוך שאמר, כולו מדבר על זה, שיכירו העמים והגוים ואלהיהם, גדלותו ית', ולא יאחזו בג' תחתונות דיצירה.

59. ישנם ארבעה עולמות עליונים: אצילות, בריאה, יצירה ועשיה, וכשעולה הפנימיות של עולם העשיה להלביש את עולם היצירה, אזי מתעוררות הקליפות שהיו בעולם היצירה, שהוא המדרגה העליונה לעומת עולם העשיה.

העולם, כך גם למטה בארץ ב'מקום מקדשנו', השכינה שורה בבית המקדש.

57. יש להבין מדוע לא העתיק רבינו עוד תיבה אחת 'מכבודותיה', ולמה רק רמז עליה בתיבת וכו', הרי זו הראיה העיקרית, ש'לבוש' נקרא 'כבוד'. ואכן, לעיל (תורה ב, אות ו) העתיק גם תיבה זו.

58. וז"ל: כוונת הודו הוא וכו', עתה שג' ראשונות דעשיה הם הנעשין חיצוניות אל ג' תחתונות דיצירה, וכבר ידעת, כי ודאי חיצוניות היצירה גדול מפנימיות העשיה, וא"כ עתה שחיצוניות היצירה מן העשיה הוא, אנו יראים שלא יחזרו הקליפות של ג' תחתונות דיצירה להתאחזו שם. ולכן אנו אומרים "הודו לה'

והתגלות גדולת הבורא, הוא על ידי צדקה שנותנין לעני הגון. כי עקר הגדלה והפארה הוא התגלות הגונין (עין זוהר בשלח סב, תרומה קנב), וכסף וזהב הן הן הגונין, כי גונין עלאין פהם. וגונין עלאין המלפשים בכסף וזהב, אין מאירין אלא בשפאים לאיש הישראלי, כי שם מקומם.

עוטה אור

עשיה עולה ומלפיש לחיצוניות עולם היצירה, עין שם, ונעשה שם חיצוניות דחיצוניות וכנ"ל, ואין מה שיכניע את קליפות היצירה, כי פנימיות העשיה התחתון אין בכוחה להכניע, כי היא נעשית חיצוניות, ופנימיות היצירה הרי עלתה ככה. לכן, צריך לומר הודו לה', ולספר בגוים - היינו בקליפות, את גדולתו, ועי"ז יכנעו קליפות היצירה.

כמו שהקליפות בעולמות, נכנעות ע"י התגלות גדולת הבורא באמירת הזמירות, כך גם, כשהאדם רוצה לעלות מהמדרגה שהוא נמצא בה למדרגה גבוהה יותר, צריך לגלות גדולת הבורא, כדי להכניע את הקליפות שבמדרגה שאליה הוא עולה. ויבאר, שבעליית המדרגות באדם, נעשית התגלות גדולת הבורא ע"י צדקה, ויבאר את הטעם לזה.

והתגלות גדולת הבורא, הוא על ידי צדקה שנותנין לעני הגון⁶⁰ ירא שמים⁶¹, העוסק בתורה ותפילה באמת, ולצדיקי אמת והנלוים אליהם⁶², כי עקר הגדלה והפארה, הוא התגלות הגונין⁶³ - שהם שינויי הפעולות הנמשכות על ידי הספירות העליונות (כי לכל ספירה יש גוון אחר)⁶⁴, ובוזה ניכרת גדולת ה', שהוא אחדות פשוטה, שממנו מתגלות פעולות משתנות⁶⁵, וכסף וזהב הן הן הגונין⁶⁶, כי גונין עלאין פהם⁶⁷ - מלובשים בהם גוונים עליונים מהעולמות העליונים, וכפי שידוע, ששורש הכסף הוא בחינת 'חסד', ושורש הזהב הוא בחינת 'גבורה', והחסד והגבורה יש בהם גוונים שונים, שכן הם הנהגות שונות, וגונין עלאין - וגוונים עליונים המלפשים בכסף וזהב, אין מאירין אלא בשפאים לאיש הישראלי

מקורות ועיונים

60. בגמ' בבא בתרא (דף ט:), איתא: אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (משלי כא, כא) "רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" וכו', רב נחמן בר יצחק אמר, הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה - כדי לקבל עליהם שכרו, ע"כ. עוד שם: כתיב (ירמיה יח, כג) "ויהי מקשלים לפניך בעת אפך עשה בהם", אמר ירמיה לפני הקב"ה: רבוננו של עולם אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילים בבני אדם שאינן מהוגנין - כדי שלא יקבלו עליהן שכר, ע"כ. ופירש"י וז"ל: "ויהי מקשלים לפניך", את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשין נפשו, עכ"ל. מפורש, שמי שנותן צדקה לעני שאינו הגון - לא מקבל על זה שכר.

61. ע' לקמן (תורה רס"ד), במעלת הצדקה לעני הגון, ובפגם הגדול בנתינה לעני שאינו הגון. וראה בספר המדות המבואר (צדקה ח"א אות י"ב), מה שכתב רבינו והמקורות שהבאנו שם, ובפרט מספר חסידים (סימן ס"א), וז"ל: כתיב (קהלת ד, ו) "טוב מלא כף נחת

ממלא חפנים עמל ורעות רוח", כי "טוב מלא כף", כשאדם נותן ליראי שמים עניים שירדו מנכסיהם, "ממלא חפנים" לעניים שאינם מהוגנים, אשר בהם "עמל ורעות רוח", ולא עוד אלא שנחשב לו לעון כשהוא נותן לפריצים - ונותן להם אתנני זנות, ומקיים מורדים בהקב"ה בעולם. לפיכך יתפלל אדם להקב"ה לעולם, שיזמין לו בני אדם מהוגנים, עכ"ל. ומובא בשיח שרפי קודש (ח"ד אות ק"ל), וז"ל: במה שהקפידו חכמינו וזרונם לברכה לבלי לתת צדקה לעני שאינו הגון, אמרו אנ"ש, שעקר ההשתדלות בזה צריך להיות בעת שיש לו סכום כסף נכדך לחלקו לצדקה, אולם בדרך כלל שנותנין לעני הפושט יד, אין צריך לחשוש בדרך זה, אם אין יודעין בברור שהוא אינו הגון חלילה.

62. כמבואר כל זה בליקוטי הלכות (בית הכנסת ו, כד), וז"ל: ידוע שעקר הצדקה הוא כשזוכה לתן לעניים הגונים באמת, העוסקים בתורה ותפילה באמת. והעקר שיזוכה לתן לצדיקי אמת והנלוים אליהם, שהם פלולים

מקורות ועיונים

השכל הגאנשי, להבין זאת בשכל הגאנשי, שפעולות משתנות יהיו נמשכין מאחד הפשוט יתברך ויתעלה. 66. ביאר בלקוטי הלכות על תורה דידן (ח"מ ח"א הלכות מקח וממכר ב, ו), וז"ל: עקר אורות הגננין שבכסף וזהב הם נמשכין רק מהגן ערן, בבחינת (בראשית ב, י ב): "ונהר יצא מערן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב, וזהב הארץ ההיא טוב, שם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם", הנינו הזהב דקדשה הנמשך מהנהר היצא מערן וכו', שהיא בחינת "וזהב הארץ ההיא טוב" - טוב דיקא, כי שם מתגלין אורות הגננין בבחינת "שם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם" - ששה בחינת גננין עלאין המתגלין בהזהב הטוב הנמשך מגן ערן, כי שם בגן ערן עקר הזהב דקדשה. כי הזהב נמנה בתוף השלש עשרה חפות שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגן ערן פמוכא ביחזקאל (טו, ג), והוא נכלל בתוף כל האבנים טובות המנויין שם "אדם פטדה וברקת כל אבן יקרה" וכו'. הנינו בחינת הנ"ל, כי שם הזהב כלול מגננין סגיאין ששה בחינת כל האבנים טובות ששה כלליות הגננין, כי כל אחד מהאבנים טובות, גון שלו משנה מחברו, כי הם בחינת גננין עלאין. נמצא, שבחינת הזהב דקדשה שמתגלין בו הארת הגננין היא בחינת הזהב הטוב הנמשך מגן ערן, כי שם בגן ערן מתגלין כל האורות עליונים, ששה בחינת גננין עלאין, פדוע.

67. כמבואר בזוהר תרומה (ח"ב דף קמז), וז"ל: בנהוא זמנא (בזמן שהוקם המשכן, היו ממשכים למטה את השכינה), באינון גונוין דאתחזוין לתתא בגונוא דלעילא (ע"י הגוונים של זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן וכו', שנראו למטה במשכן, שהם כעין של מעלה, וכל גוון רומז למלאך מסוים ממרכבת השכינה, ולאיה מידה וספירה מסוימת), באינון פולחנין ואינון גונוין אמשכאן לתתא ההוא ארמותא, ונצחון גונוין דלתתא, לאינון גונוין דלעילא, ומשכין לון גונוין אליו, לגונוין עלאין, ועילין אליו באלין, ואתעבידו אליו גופא לאלין. [תרגום: באותו זמן - באותם גוונים הנראים למטה כמו שלמעלה, באותן עבודות ואותם גוונים מושכים למטה אותה התרומה, ומנצחים הגוונים שלמטה את אותם הגוונים שלמעלה, ומושכים אותם הגוונים הללו לגוונים עליונים, ונכנסים אלו באלו, ונעשים אלו גוף לאלו].

מפמה נפשות ישראל (ע' לעיל תורה י"ז), שאז הוא זוכה להתחבר ולהתקשר להקבוין הקדוש של הרבה נפשות ישראל שהם עקר קיום המשכן ובית המקדש, שהם בחינת בית כנסת ובית מדרש שמתקמין על ידי אלו הנפשות שמתקבצין ועוסקין שם בתורה ויתפלה.

63. עיין זוהר בשלח (ח"ב ריש דף סב:), ותרומה (שם דף קנב:), בענין התפארות הגוונים שמתפאר ה' בישראל. 64. כמבואר בפרדס רימונים (שער י' פרק א'), וז"ל: פעמים רבות ימצא המעיין בספרי המקובלים ובזוהר, מייחס גוונים ידועים אל כל ספירה וספירה. וראוי למעיין לזוהר, ואל יעלה על לבו ומחשבתו שיהיו דברים כפשוטן ח"ו, לפי שהגוון הוא דבר הנגשם, והוא אחד מתארי הגשם ומקרו, ומה שאינו גשם אין ראוי שיתואר במקרי הגשם ח"ו. והחושב שהגוונים הם בספירות כפשוטי המאמרים, הוא מחריב העולם וגבול אשר גבלו ראשונים, ונמצא מגשים ח"ו. לכן ראוי למעיין לזוהר בענין זה. והנרצה בגוונים, הוא משל אל הפעולות הנמשכות מהשורשים העליונים. המשל בזה, הגבורה הנוצח במלחמה ראוי שיתייחס אליו האדום, להיות שדרכו לשפוך דמים אדומים, וגם כן האדום הוראות האכזריות חמה ושטף אף. וענין זה מבואר. לכן אל מקום הדין החזק, ניחסוהו באדומיות. ועוד שאין ספק שהדברים האדומים נמשכים מכח השורש שהוא וכו'. וכן הלבן מורה על הרחמים והשלום, ומדרך הלבנים להיותם בעלי רחמים, כמו הזקנים ובעלי שיבה אשר אין מדרכם לצבוא צבא, ולכן כאשר נרצה לייחס השלום והחסד והרחמים נייחסוהו בלבניות וכו'. ואין ספק שיש לגוונים מבואר אל פעולות הספירות והמשכת שפעם. ולסיבה זו, כאשר יצטרך הממשיך להמשיך שפע רחמים מהחסד, יצייר נגדו שם הספירה בגוון הענין הנצרך אליו, כפי גוון המדה. אם חסד גמור לרובן גמור, ואם לא כל כך, יצייר לרובן כסיד ההיכל וכיוצא בזה. וכן כאשר ירצה לפעול פעולה ויצטרך אל המשכת הדין, אז יתלבש האדם ההוא בבגדים אדומים ויצייר צורת ההווייה באודם, וכן לכל הפעולות והמשכות, וכאשר יצטרך חסד ורחמים יתעטף לבנים. ולנו בזה ראיות ברורות מהכהנים שהמשכתם מצד החסד ובגדיהם בגדי לבן להורות על השלום.

65. לקמן (תניינא תורה ב, ו), כתב רבינו וז"ל: וזה כנגד

ונכללים זה בזה, ומתנהרין אלו הגוונים, בבחינת (ישעיה מט, א) "ישראל אשר בך אתפאר", כי מקום הגוונים אינו אלא אצל איש הישראלי. ובשמתנהרין הגוונים, אזי הקדוש ברוך הוא מתגדל ומתפאר בהם, בבחינת (סני ב, ח) "לי הכסף ולי הזהב". ונעשה מהם (ישעיה סא, י) "בגדי ישע", "ישע" – אסתכלותא, כמו (ע שמואל ב, כב, מב) "ישעני אל ה'" (זהר יתרו צ: עין שם) – מוחמת הפאר הכל מסתכלין בו, כי בלם מתאוין להסתכל בו.

אבל כל זמן שהכסף וזהב אצל העכו"ם, אזי הגוונים נעלמים אורם, ואינם מאירין, כי אין שם מקומם. כי אין מקומם אלא אצל איש הישראלי, בבחינת ישראל אשר בך אתפאר, כי שם

עושה אור

וכשעושה בהם צדקה⁶⁸ (ובדלקמן), כי שם מקומם, ושם נכללים זה בזה, ומתנהרין – ומאירים אלו הגוונים ע"י ההתכללות בתוספת מרובה של גוונים ופאר⁶⁹, בבחינת הכתוב (ישעיה מט, א): "ישראל אשר בך אתפאר"⁷⁰, כי מקום הגוונים אינו אלא אצל איש הישראלי כי שם נעשית הארת הגוונים⁷¹, והקב"ה מתגדל ומתפאר בזה.

ובשמתנהרין הגוונים המלוכשים בממון של ישראל, אזי הקדוש ברוך הוא מתגדל ומתפאר בהם, בבחינת הכתוב (חגי ב, ח-ז): "ומלאתי את הבית הזה כבוד וגו', לי הכסף ולי הזהב אמר ה'", היינו, שהקב"ה מתפאר ומתכבד בבית המקדש, שנעשה מהכסף והזהב שלו, נמצא, שהקב"ה מתפאר בגוונים אלו⁷², וספירת החסד היא בחינת 'כסף', וספירת הגבורה היא בחינת 'זהב', ונעשה מהם – מהגוונים העליונים (ישעיה סא, י) "בגדי ישע"⁷³, "ישע" פירושו אסתכלותא – הסתכלות, כמו בגדים יפים שמסתכלים עליהם, כמו שכתוב (שמואל ב, כב, מב): "ישעני אל ה'", פירושו, שישתכלו אל ה' שיושיעם, כי מוחמת הפאר, הכל מסתכלין בו⁷⁴, כי בלם מתאוין להסתכל בו.

אבל כל זמן שהכסף וזהב אצל העכו"ם – הגויים, אזי הגוונים נעלמים אורם, ואינם מאירין, כי אין שם מקומם, כי אין מקומם אלא אצל איש הישראלי, בבחינת: "ישראל אשר בך

מקורות ועיונים

68. כן ביאר בלקוטי הלכות (מקח וממכר ב, ג), וז"ל: באמת אף על פי שהכסף בשרשו גבה מאד ויש בו התלבשות גוונים עלאין פנ"ל, אף על פי כן למטה אין מתגלין הגוונים שיש בכסף וזהב, כי אם על ידי שמתקנין הממון, דהינו על ידי צדקה לעני הגון וכו', פנ"ל. כי ידוע, שכל הדברים נתקלקלו מחטא אדם הראשון, ועל כן אי אפשר שיתגלו הגוונים שיש בכסף וזהב כי אם על ידי תקון, דהינו על ידי צדקה פנ"ל, אבל בלא התקון אין הגוונים מתגלין אפלו ביד איש הישראלי.

69. ביאר בלקוטי הלכות (יו"ד ח"א הלכות עבודת אליים ג, ז), וז"ל: מה שמבאר שם, ונכללין זה בזה ומתנהרין אלו הגוונים וכו', הינו, כשישראל עושין צדקה וחסד זה עם זה, פי ישראל הם הם הגוונים בבחינת (ישעיה מט, א): "ישראל אשר בך אתפאר",

70. כמבואר בזוהר תרומה (ח"ב דף קנב:), וז"ל: בהפוקא דגוונים, אתהפוך מדינא לרחמי, וכן מרחמי

מקורות ועיונים

כחתן יכהן פאר וכפלה תעדה כליה". והגם שפשט הפסוק "בגדי ישע", הוא: שהקב"ה סובב אותי בישע ובצדקה כלבוש המסבב את הגוף וכמעיל המעטף את הלבושו (מצודת דוד), מ"מ רבינו לומד מהפסוק בשמואל (המובא בסמוך), שישע וישועה נקראים כך, על שם ההסתכלות שמסתכלים אליו ית' בצפייה לישועה. 74. כמבואר בזוהר הקדוש יתרו (ח"ב דף ע"ג), המבאר את כל דרשות אלו בפסוקים, וז"ל: ר' יהודה פתח "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי" וגו', ופאה חולקיהון דישראל, מעמין עובדי עבודת כוכבים ומזלות, דחדוותא ותפנוקא דלהון בקודשא בריך הוא, דקתיב "שוש אשיש בה', כין דאמר ב"ה" (מידת הרחמים), אמאי קתיב "באלהי" (מידת הדין). אלא הכי אמרו ישראל, אי ברחמי אתי עלנא - "שוש אשיש בה'", אי בדינא - "תגל נפשי באלהי". מאי טעמא, משום דאלין ביה אתגליפו, דקתיב "כי הלבשיני בגדי ישע", מהו "בגדי ישע" - גונון, דאתגליפו לאסתפלא ביה. כמה דאת אמר "ישעו וגו' אל ה'", "ישע" - אסתפלותא הוא. מאן דבעי לאסתפלא בי, בגונון די לי יסתפל (יסתכל במידות שלי, כי בי אי אפשר להסתכל). מאי טעמא, משום דקתיב "מעיל צדקה יעטני" - צדקה ממש, דגונון ביה אתגליפו. "כחתן יכהן פאר" - הא גונוא חד, "וכפלה תעדה כליה" - הא גונוא אתרא. וכד גונון מתחברן, ביה שעתא אתחזיין, וכלהו תאיבין לאתנאה, ולאסתפלא ביה. [תרגום: רבי יהודה פתח "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי" וגו', אשרי חלקם של ישראל מעמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, שהשמתה והתפנוק שלהם בקודש ברוך הוא, שפתיב "שוש אשיש בה'", כין שאמר ב"ה", למה קתיב "באלהי"? אלא כך אמרו ישראל: אם ברחמים בא עלינו - "שוש אשיש בה'", ואם בדין - "תגל נפשי באלהי". מה הטעם? משום שאלה נחלקו בו, שפתיב "כי הלבשיני בגדי ישע", מה זה "בגדי ישע"? גונים שנחלקו להסתפל בו, כמו שנאמר "ישעו וגו' אל ה'", "ישע" - הוא הסתפלות. מי שרוצה להסתפל בי, יסתפל בגונים שלי. מה הטעם? משום שפתיב "מעיל צדקה יעטני", צדקה ממש, שהגונים נחלקו בו. "כחתן יכהן פאר" - זה גון אתר, "וכפלה תעדה כליה" - זה גון אחר. וכשהגונים מתחברים, באותה שעה נקראים, וכלם משתוקקים לראות ולהסתפל בו].

לדינא, וכלא בהפוכא דגונון. כמה דמסדרין ישראל תקונייהו לגבי קודשא בריך הוא, הכי קנימא פלא, והכי אתסדר. ועל דא פתיב "ישראל אשר בך אתפאר", באינון גונון דכלילן דא כדא, שפירו דכלהו. [תרגום: בהפוך הגונים מתהפך מדין לרחמים, וכן מרחמים לדין, והכל בהפוך הגונים. כמו שמסדרים ישראל תקונייהם לקדוש ברוך הוא, כך הכל עומד וקף מסתדר. ולכן פתיב "ישראל אשר בך אתפאר", באותם גונים שפולחים זה בזה, היפי של כלם].

71. כתב בליקוטי הלכות (יו"ד ח"א הלכות עבודת אליים ב, ד), וז"ל: הנהירה התורה (דברים ז, ב): "ולא תחנם" - לא תתן להם חן, שאסור לומר, כמה נאה עפ"ם זה וכו' (עבודה נה כ.). כי אסור לפאר אותם בשום דבר, כי עקר ההתפארות והגונון הוא רק אצל ישראל, בחינת "ישראל אשר בך אתפאר". וכשפארו ומשבחין את ישראל ומגדילין ומחכבין חזן והנהגות של ישראל עם קדוש הנבחר מכל העמים, על ידי זה נתגלין הגונון וההתפארות של ישראל. ועל ידי התגלות הגונון שהיא התגלות גדלת הבוהר יתברך, על ידי זה עקר הכניעת המדמה, כמבאר שם במאמר הנ"ל, שעקר הכניעת המדמה הוא על ידי התגלות גדלת הבוהר יתברך שהוא על ידי התגלות הגונון.

72. כמבואר בפירוש פסוק זה בזוהר יתרו (ח"ב דף ע"ג), וז"ל: "לי הפסוף ולי הנהב" וכו', אמר ר' יצחק, פתיב (ירמיה י, ו) "מאין פמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה" וגו', "גדול אתה" (מידת החסד הנקראת גדולה) - היינו "לי הפסוף", "וגדול שמך בגבורה" - היינו "ולי הנהב", אליו תרין גונון לא מתחזיין, ולא מתפארן, בר פד אינון גליפין באתר חד, באן אתר אתגליפו? בישראל. כאן אתחזון גונון לאתפארא, כמה דאת אמר "ישראל אשר בך אתפאר". [תרגום: "לי הפסוף ולי הנהב" וכו', אמר רבי יצחק, פתיב "מאין פמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה" וגו', "גדול אתה" - היינו "לי הפסוף", "וגדול שמך בגבורה" - היינו "ולי הנהב", שני הגונים הללו לא נקראים ולא מתפארים, פרט לכשהם חקוקים במקום אחד. באיזה מקום נחלקו? בישראל. כאן נקראים הגונים להתפאר, כפתיב ישראל אשר בך אתפאר].

73. הפסוק בשלמותו: "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבשיני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני

פאר הגונוין. ובשביל זה העבדוים תאבין לממוזן ישראל, אף על פי שיש להעבדוים כסף וזהב הרבה, תאבין לדינר של יהודי, כאלו לא ראה ממוז מעולם. וזה מחמת שהכסף וזהב שיש תחת ידם, אין הגונוין מאירין, ואין חזן שורה על ממוז שלהם, כי עקר הפאר והזן לא נתגלה אלא אצל ישראל. ובשביל זה נקראים 'רשים', כמו (אבות ב, א) 'היו זהירים ברשות'. כי הם רשים ועניים, כי אין להם הנאה מממונם, כאלו הם עניים, ותאבין לממוזן של ישראל, כי על ממונם של הישראלי שורה הפאר והזן, והכל תאבין להסתכל על הפאר והזן:

עוטה אור

אתפאר, כי שם פאר הגונוין. ובשביל זה העבדוים - הגויים תאבין לממוזן ישראל⁷⁵, אף על פי שיש להעבדוים - לגויים כסף וזהב הרבה, תאבין לדינר של יהודי, כאלו לא ראה ממוז מעולם, וזה מחמת שהכסף וזהב שיש תחת ידם, אין הגונוין מאירין בהם, ואין חזן שורה על ממוז שלהם⁷⁶, כי עקר הפאר והזן לא נתגלה אלא אצל ישראל⁷⁷. ובשביל זה נקראים רשים, כמו שאמרו במשנה (אבות ב, א): 'היו זהירים ברשות' - היינו להזהר שלא להתקרב למלכות הגויים. ומה שנקראים הגויים בשם 'רשות', כי הם רשים ועניים⁷⁸, כי אין להם הנאה מממונם כאלו הם עניים, ותאבין תמיד לממוזן של ישראל, כי על ממונם של הישראלי שורה הפאר והזן, והכל תאבין להסתכל על הפאר והזן.

מקורות ועיונים

שֶׁבִּסְטְרָא אֲתְרָא, שְׁהוּא מְמוֹן שֶׁל הַעֲבוּיִם, הוּא בְּבַחֲיִנַת (קְהֵלֵת ז, י): "שֶׁחֻק הַכֶּסֶל", בְּחִינַת כְּסִילוֹת "אֵל אֲחֵר" (תְּקוּנַת יְהִי דף קמ). וְזֶה בְּחִינַת מֶה שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ גַרְז' אֵירִי (בְּתוֹרַת דִּידן): שֶׁעֵקֶר הַחֵזן הוּא רַק בְּמִמּוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁשֵּׁם מְלַבְּשֵׁין הַגּוֹנוּיִן עֲלָיו, הִינּוּ בְּחִינַת חֵיוֹת חֲכָמָה וּמְחִיזִין, אֲבָל מְמוֹנָם הוּא עֲפָרָא בְּעֵלְמָא, בְּחִינַת (אִיּוֹב כח, י): "עֲפָרוֹת זָהָב", וְאֵין בּוֹ שׁוּם חֵיוֹת וּמְחִיזִין, וְעַל כֵּן אֵין בּוֹ חֵן.

77. מוּבָא בְּשִׁיחַ שְׂרָפִי קוּדֵשׁ (ח"ג אות תק"ז) עַל ר' אַבְרָהָם בֵּר' נַחֲמָן, וּז"ל: בְּהֵיוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְקָבַל פֶּעַם מִכְתָּב עִם מְעוֹת מְחוּץ לְאֶרֶץ, לֹא הִמְתִּין רַבִּי אַבְרָהָם, אֲלָא הִלֵּךְ מִיָּד בְּבִקְרָא לְדַאָר גְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַמְּכָתֵב עִם הַכֶּסֶף, וְנָתַן טַעַם לְדָבָר עַל פִּי הַמְּבַאָר (בְּתוֹרַת דִּידן), שֶׁעַל מְמוֹן יִשְׂרָאֵל יֵשׁ חֵן, וְכִשְׁעוֹבֵר לְרֵשׁוֹת הַעֲבוּיִם נִחְשָׁף אֹרּוֹ, עֵינָי שָׁם. וְעַל כֵּן מֵהֵרָ לְהוֹצִיאֵו מִיָּדֵיהֶם, וְכִדִּי שִׁיחֲזוֹר לָהֶם חֲנֻם הָאֱמֶתִי.

78. וְכִמוּ שְׂדֵרְשׁוּ בַגְמ' (בְּבֵא בְּתוֹרַת סוּף דף ט). עַל הַפְּסוּק (יִשְׁעִיָּה לז, יז): "וְהִקְיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם וְעִבְדַת הַצְּדָקָה הַשְּׂקֵט וְכִטּוֹחַ עַד עוֹלָם", זֶכֶה - הִלּוּא פִּרְס לְרַעֵב לְחֶמְדָּ" (שֵׁם נח, ז), לֹא זֶכֶה - וְעֵינָיִים מְרוּדִים תְּבִיאָ בֵּית" (שֵׁם). וּפִירְשׁוּ: עֵינָיִים מְרוּדִים - זו מַמְשֶׁלֶת רוּמִי, שְׂצוּעַתָּת תְּמִיד הִבּוּ הִבּוּ שְׂאֵנו צְרִיכִין. וּבְנוֹסַח הַעֵין יַעֲקֹב, שָׁבוּ הַשְׂתַּמֵּשׁ רַבִּינוּ, הַלְשׁוֹן: עֵינָיִים

75. בְּמִדְרַשׁ (אִיכָה רַבָּה בְּפִתּוּחָה ה'), כָּתוּב וּז"ל: ר' יְהוֹשֻׁעַ וּר' נַחֲמִיָּה בְּשֵׁם ר' אַחָא אֲמַרִי לִפִּי שְׁהִיו כֹּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים נְבוּכַדְנֶצַּר כֹּנס כֹּל מְמוֹנּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְלִמְמוֹן שֶׁלֵּנוּ הוּא צְרִיךְ? אֲמַר הַקַּב"ה חֵיִיכֶם שְׂאֵנִי עוֹשֶׂה מְמוֹנְכֶם חֲבִיב עֲלֵיו כְּמוּ בַשְּׁמַיִם הִלְלוּ שְׁהֵן עוֹלִין בְּסַעֲוֹדָה. וּבִיאָר בְּפִרְפְּרָאוֹת לַחֲכָמָה עַל הַש"ס (כְּבִיאוֹר מִדְרַשׁ זֵה), וּז"ל: רַצָּה לוֹמֵר, כְּמוּ שְׂאֵף עַל פִּי שְׁעִיקָר הַשְּׁבִיעִיָּה וְהַסַּעֲוֹדָה הוּא רַק מְמוֹנוֹת גַּשְׁמִיִּים, אֵף עַל פִּי כֵּן אֵין הַסַּעֲוֹדָה בְּשִׁלְמוֹת עַד שֶׁמְבָרַךְ עַל הַמוֹגֵמֵר שְׁהוּא עַל הַרִיחַ שֶׁל בַּשְּׁמַיִם שְׁהוּא מְזוּן רוּחֵנִי וְחֵיוֹת הַנִּשְׁמָה. כְּמוּ כֵּן עֵינֵי הַמְמוֹן, אֵף עַל פִּי שֶׁבַגְשִׁמִּיּוֹת יֵשׁ לְהַעֲבוּיִם מְמוֹן רַב בְּיוֹתֵר, אֵף עַל פִּי כֵּן מַחֲמַת שְׁהַרוּחֵנִיּוֹת וְהַחֵיוֹת דְּקוּדוּשָׁה שֶׁהֵם בְּחִינַת הַגּוֹנוּיִן נְהִירִין הַמְּלוּבָשִׁים בְּהֵם, אֵינֶם מְאִירִין אֲלֵא בְּהַמְמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עַל כֵּן הֵן מְתַאוּיִן מֵאֵד לְמְמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמִבּוּאָר בְּתוֹרַת דִּידן.

76. הֵינּוּ, בְּחִינַת חֵיוֹת חֲכָמָה וּמוּחִיזִין, כֵּן בִּיאָר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (ח"מ הלכות גוילה א'), וּז"ל: יִשְׂרָאֵל, כֹּל מְמוֹן שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם בְּבַחֲיִנַת מְלָכוֹת דְּקִדְשָׁה, בְּחִינַת אֱמוּנָה, עֵקֶר אֲחִיזְתּוֹ בְּבַחֲיִנַת חֲכָמָה, כִּידוּעַ שְׁמִלְכוֹת דְּקִדְשָׁה מְקַבְּלַת חֵיוֹת מְחֲכָמָה, וְכְמוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ וְכו', שֶׁצְרִיךְ לְהִמְשִׁיךְ חֲכָמָה שְׁהוּא חֵיוֹת אֵל הַעֲשִׂירוֹת, וְאֵז הוּא עֲשִׂירוֹת שְׁבַקְדָּשָׁה. אֲבָל עֲשִׂירוֹת

אָבֵל דַּע, תִּקַּף וּמִיַּד בְּשִׁחְעֵבֹם מִקַּבֵּל מִמוֹן יִשְׂרָאֵל, תִּקַּף וּמִיַּד נִתְעַלֵּם חַחֵן וְהַפָּאָר בְּתוֹף הַמִּמוֹן. וּבִשְׂבִיל זֶה הָעֵבֹם בְּכָל פַּעַם תּוֹבֵעַ מִמוֹן אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל, וְשׂוֹכַח הַמִּמוֹן שֶׁכָּבֵר קַבֵּל, כִּי נִתְעַלֵּם חַחֵן בְּשָׂבָא לִיד הָעֵבֹם. וְזוֹהוּ (שם) 'שְׂאִין מְקַרְבִּין אֵלָא בְּשַׁעַת הַנְּתִין':

וְזֶה בְּחִינַת (בראשית ג, ח) "חֵן בְּעֵינֵי ה'" - "עֵינֵי ה'" - זֶה גִּוְנִין עֲלֵאֵין, שְׂחָם בְּחִינַת כְּסָף וְזָהב, שֵׁם עֶקֶר חַחֵן וְהַפָּאָר:

וְזֶה שְׂאֵמֵר אֲבִימֶלֶךְ לְשִׁרָה "הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כְּסָף לְאַחִיָּה, הִנֵּה הוּא לֶךָ כְּסוֹת עֵינַיִם" (בראשית כ, טז), הִינֵנו בְּשִׁינְאָה הַמִּמוֹן מִיַּד עֵבֹם לִיד הַיִּשְׂרָאֵלִי, תִּקַּף נִתְגַּלֵּוּ הַגִּוְנִין, וְנַעֲשׂוּ בְּבְחִינַת "בְּגִדֵי יִשְׁעִי", הִינֵנו בְּכְסוֹת עֵינַיִם, שְׂחָבֵל מוֹסְתַּבְּלִין בְּחָם, שְׂחָבֵל תְּאֵבִים לְהַסְתַּבֵּל בְּחָם.

עוֹטָה אוֹר

אָבֵל דַּע, תִּקַּף וּמִיַּד בְּשִׁחְעֵבֹם - כְּשֶׁהֲגִי מִקַּבֵּל מִמוֹן יִשְׂרָאֵל, תִּקַּף וּמִיַּד נִתְעַלֵּם וּמִתְכַּסֶּה חַחֵן וְהַפָּאָר בְּתוֹף הַמִּמוֹן וְאִינוּ נִכָּר וּמֵאִיר, וּבִשְׂבִיל זֶה הָעֵבֹם, בְּכָל פַּעַם תּוֹבֵעַ מִמוֹן אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל, וְשׂוֹכַח הַמִּמוֹן שֶׁכָּבֵר קַבֵּל, כִּי נִתְעַלֵּם חַחֵן בְּשָׂבָא לִיד הָעֵבֹם. וְזוֹהוּ שֶׁמִּמְשִׁיכָה הַמְּשַׁנָּה שֵׁם לְפָרֵשׁ אֶת הַטַּעַם מִדּוּעַ 'הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת', מִשׁוּם: 'שְׂאִין מְקַרְבִּין לְאָדָם אֵלָא בְּשַׁעַת הַנְּתִין, וְהַטַּעַם בְּפִנְיִמִיּוֹת: כִּי רַק לְשַׁעָה אַחַת, הִינֵנו, בְּשַׁעָה שֶׁמִּקַּבֵּל אֶת הַמִּמוֹן, הֲגִוי נִהְנֵה מִמֶּנּוּ, וּמִקְרַב אֶת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו בְּשִׂבִיל הַמִּמוֹן, אֲבָל מִיַּד לְאַחֵר שֶׁכָּבֵר הַמִּמוֹן בְּרִשׁוֹת הֲגִוי, נַעֲלֵם חַחֵן מִהֶמְמוֹן, וְהוּא דוֹרֵשׁ מִיַּד עוֹד מִמוֹן.

וְזֶה בְּחִינַת הַכְּתוּב (בראשית ג, ח): "וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'", "עֵינֵי ה'" - זֶה גִּוְנִין עֲלֵאֵין - גּוֹוִנִים עֲלִיוֹנִים, כִּי 'חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת' הֵם בְּחִינַת 'שְׁלוֹשׁוֹת הַגּוֹוִנִים שֶׁבְּעִין⁷⁹, שְׂחָם בְּחִינַת כְּסָף וְזָהב, כִּי הֵם הַגּוֹוִנִים הָעֲלִיוֹנִים הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וּבְזָהָב, שֵׁם עֶקֶר חַחֵן וְהַפָּאָר, וְזוֹהוּ "חֵן" - מִקּוֹם חַחֵן הוּא "בְּעֵינֵי ה'", בְּכֶסֶף וּבְזָהָב.

וְזֶה⁸⁰ שְׂאֵמֵר אֲבִימֶלֶךְ לְשִׁרָה (שם כ, טז): "הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כְּסָף לְאַחִיָּה⁸¹, הִנֵּה הוּא לֶךָ כְּסוֹת עֵינַיִם" - אִמֵּר לָהּ, שֶׁהַכְּסָף שֶׁנָּתַן לָהּ הוּא 'כְּסוֹת עֵינַיִם' - הִינֵנו, מִסְתַּכְּלִים בּוֹ⁸², הִינֵנו, בְּשִׁינְאָה הַמִּמוֹן מִיַּד עֵבֹם - אֲבִימֶלֶךְ הֲגִוי לִיד הַיִּשְׂרָאֵלִי לְרִשׁוֹת אֲבֵרָהּ וּשְׂרָה, תִּקַּף נִתְגַּלֵּוּ הַגִּוְנִין הַנַּעֲלָמִים וְהַמְּכּוּסִים שִׁישׁ בְּמִמוֹן⁸³, וְנַעֲשׂוּ הַגּוֹוִנִים בְּבְחִינַת "בְּגִדֵי יִשְׁעִי" - אִיסְתַּכְּלוּתָא (וכנ"ל), הִינֵנו בְּכְסוֹת עֵינַיִם, שְׂחָבֵל מוֹסְתַּבְּלִין בְּחָם, שְׂחָבֵל תְּאֵבִים לְהַסְתַּבֵּל בְּחָם.

(ואפילו אבימלך בעצמו שנתן את זה הממון לאברהם

התאוה להסתכל בו מעת שבא לרשות אברהם ונתגלו בו הגוונים).

מְקוֹרוֹת וְעִוְנִים

(ב), וז"ל: "כְּסוֹת עֵינַיִם", א"ר יוחנן עשה לה כסות שיהיו הכל מביטין בה ולא בנויה, כסות עינים כסות שהיא עשויה עינים עינים, ע"כ. ופירש בעץ יוסף וז"ל: עשה לה כסות חשוב מן האלף כסף, שיהיו הכל מביטים בכסות החשובה ולא בנויה. [אמנם רבינו מפרש כפשוטו שקאי על הממון, שג"כ בו הכל מסתכלים בגוונים שבו מעת שבא לידי אברהם].
83. כי אבימלך הוכרח להחזיר את כל ניצוצות הקדושה, שלקח בשעה שהסתכל בשרה, והחזרה זו היתה ע"י ההון רב - אלף כסף, שנתן לאברהם. כמבואר בלקוטי הלכות (ציצית ה, כד), וז"ל: וְזֶה

מרודים - זו 'הרשות', שצועקת תמיד הבו הבו שאנו צריכין.

79. ע' וזהו כי תצא (ח"ג דף רפ:.) ותיקוני זוהר (דף יח:).
80. בא לבאר, כי כמו בעת שניתן ממון ישראל לעכו"ם, אזי מתכסים ונעלמים הגוונים שלו, כך גם להיפך, כשממון של עכו"ם בא לידי ישראל, אזי מתגלים ומתנהרין הגוונים המכוסים בממון. [ושלא נטעה לחשוב, שאם הממון היה מתחילתו של עכו"ם אין בו גוונים אפי' כשבא לידי ישראל].
81. לאברהם שקראת אותו אחיק.
82. כעין מה שפירשו חז"ל במדרש (בראשית רבה נב,

ועל ידי צדקה שנותן מממונו, נתתקן כל ממונו, ונתגליון חגוניו ומאיריו. ונעשה כל ממונו בבחינת "לי הפסח ולי הזהב", בבחינת (ישעיה סא, י) "בגדי ישע מעיל צדקה יעטני". ואפלו זה המעות שלוקחין העכו"ם מאתנו - נחשב לצדקה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בב"ב ט) "ינוגשוה צדקה" (ישעיה ס, יז).

עוטה אור

לאחר שביאר, שבעת שהממון הוא ביד האיש הישראל אזי מאירים בו הגוונים. יבאר עתה, שגם אצל האיש הישראלי, מאירים הגוונים רק אם זכה לתקן את הממון אצלו בשלמות, וזאת ע"י שעושה ממנו צדקה.

ועל ידי צדקה שנותן לעניים הגונים ולעמלי תורה מממונו⁸⁴, נתתקן כל ממונו⁸⁵, ונתגליון חגוניו שיש בממון ומאיריו, ונעשה כל שאר ממונו בבחינת: "לי הפסח ולי הזהב"⁸⁶, דהיינו, שהקב"ה מתגדל ומתפאר בהם⁸⁷. בבחינת (ישעיה סא, י) "בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני", ומבואר, שע"י מעיל צדקה - שעושה צדקה מממונו, נעשית בחינת "בגדי ישע" - איתסכלותא, גוונים עילאים שהכל תאבים להסתכל בהם, כי ע"י הצדקה נתקן כל הממון ומאירים הגוונים בכל ממונו⁸⁸. ואפלו זה המעות שלוקחין העכו"ם מאתנו, נחשב לצדקה, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בבא בתרא סוף דף ט, ט)⁸⁹: על

מקורות ועיונים

צ.ט, ד: "משפט וצדקה ביצקב וכו'. פי משפט וצדקה הם בחינה אחת, שעל ידם נתתקן הממון דקדשה ומאירין בו הגונים, עכ"ל.

85. ביאר בלקוטי הלכות (מתנה ד, ג): מדאורייתא פסח קונה, כמו שכתוב (ע' ויקרא כז, יט, קידושין כט): "ונתן הפסח וקם לו" - וקם לו' דיקא, שעל ידי הפסח יש תקומה ועליה להמקח, דהיינו להניצוצות שבהמשא ומתן, כי על ידי הפסח נתגליון הגונים ונכניעין הקלפות, ואז יש תקומה ועליה להניצוצות שבהמשא ומתן, ועל ידי זה נגמר המקח מדאורייתא. אף מפני מה אמרו חכמים 'משיכה קונה' וכו' - פי באמת אף על פי שבהממון הוא התגלות הגונים, אבל אין זה אלא אצל איש הישראלי, וגם אצלו אין מאירין הגונים כי אם כשזוכה לתקן ממונו על ידי צדקה לעני הגון. ועל כן ראו חכמים, שעל פי רוב העוסקים במשא ומתן אין זוכים לתקן ממונם בשלמות כראוי, ואזי אין מאירין אצלם הגונים בשלמות, ועל כן אף על פי שבשעה שקבל הפסח נתרצה למכור החפץ לחברו, וזה נמשך בשרשו מהתנוצצות הגונים שבהממון. אבל אף על פי כן עדין לא נכניעו הקלפות שבפדרגה ויכולין לקלקל המשא ומתן, מחמת שתכף אחר כך נתעלמו הגונים, מחמת שעדין לא תקן ממונו בשלמות. וכמו שכתב רבנו ז"ל לענין הממון שפא ליד העכו"ם, שאין הגונים מאירין רק לפי שעה ואחר כך נתעלמין אורם וכו', כמו כן להבדיל אפלו אצל איש ישראל, אף על פי

בחינת לקיחת שרה לבית פרעה ואבימלך, שהוא מקום הסטרא אחרא, שרצו לכבש לעצמן את האשה יראת ה', שהוא בחינת התפלה, וכל זה היה מחמת תאוה נאוף שהתגברה בהם שנמשך מזהמת הנחש, עד שרצו לשלוט גם על הצדקת שרה, אשה יראת ה' (משלי לא, ל), להטיל בה זיקא חס ושלום וכו'. וזהו "הנה נתתי אלף כסף לאחיק" - זה בחינת הנצוצות הקדושים שהכרחו להוציא ולהחזיר אל הקדשה, ליתן לאברהם כסף ורכוש והון רב, שכל זה הוא בחינת נצוצות הקדושים שהוכרחו להקיא ולהוציא ולהחזיר אל הקדשה, על ידי זה דיקא שרצו לשלוט בשרה וכו'.

84. נראה שיש שני תנאים בדבר כדי לזכות להארת הגוונים בממון, כי קודם צריך שיהיה ממונו - ממון כשר, היינו שהגיע לידו על פי דיני ומשפטי התורה ללא שום עוולה חס ושלום. ואז כשעושה צדקה מממונו, זוכה שיהיה בממונו גוונים עילאים, ושתי בחינות אלו הן בחינת "סור מרע ועשה טוב". והראיה לזה, כמבואר בלקוטי הלכות (גביית חוב ג, בהשמה שבסוף ההלכה), וז"ל: על ידי המשפט שעושים בין אדם לחברו שלא יגזל ולא יעשק אחד את חברו, על ידי זה נתתקן הממון ואזי הממון בקדשה. ומאירין בו הגונים שאינם מאירין כי אם בממון ישראלי שהוא ממון כשר על פי דת ומשפט שאין בו גזל ועשק ועוולה. ועל כן המשפט הוא בחינת צדקה, כמו שכתוב (תהלים

מקורות ועיונים

כי אם על ידי הגנין המאירין בכסף וזהב וכו'. וזהו בחינת ד'רף ארץ' שהוא משא ומתן, כי עקר המשא ומתן דקדושה צריך שיהיה בכונה זו, שיכנון שיזכה על ידי משא ומתן זה להרויח ממון כדי שיוכל לעשות ממנו צדקה, ולהחזיק ידי תלמידי חכמים ועניים הגונים, כדי שיתגלה גדלת הבורא על ידי ממונו, על ידי הגנין שיאירו בהם פנ"ל, כדי שיזכה על ידי זה לעלות מדרגא לדרגא פנ"ל. כי כל אחד מישאאל אי אפשר לו להיות עומד על מדרגה אחת, ובהכרח צריך שיעלה בכל פעם ממדרגה למדרגה, ובכל פעם שרוצה לעלות ממדרגה למדרגה, אצי מתגברין בכל פעם הקלפות והדמיונות שבכל מדרגה פנ"ל, וצריך להכניע אותם על ידי הארת הגנין שבממון דקדושה. על כן צריך לעסוק גם בדרף ארץ, דהינו משא ומתן כדי שיזכה להאיר הגנין שיש בכסף וזהב, כדי שיזכה על ידי זה לשבר הקלפה הקודמת לפרי, ואז יזכה לתורה, שהיא השכל דקדושה. וזהו: טוב תורה עם דרף ארץ שיגיעת שניהם משפחת עון - כי התורה היא השכל דקדושה שהוא הפך המדמה שהם תאוות הבהמיות, שמשם כל העוונות, רחמנא לצלן, אכל צריכין לזה דרף ארץ, שהוא משא ומתן, שעל ידי זה מגלין הגנין שיש בכסף וזהב, שעקר הכניעת המדמה, שהוא בחינת עון הוא על ידי זה פנ"ל. וזהו שיגיעת שניהם משפחת עון.

89. אמר ר' אלעזר: בזמן שבית המקדש קיים, אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בית המקדש קיים, אם עושין צדקה - מוטב, ואם לאו - באין עובדי כוכבים ונטולין בזרוע, ואעפ"כ נחשב להן (לישראל) לצדקה, שנאמר 'ונגזשף צדקה'. ובטעם הדבר כתב המאירי, משום שעל ידי שנטולים מס מן העשירים, נפטרים העניים מחובם למלכות, וזה כעין צדקה. וכעין זה פירש המהרש"א. עוד פירש המאירי, שהוא נחשב להם לצדקה כשמקבלין אותו (העוש) בשמחה וסובלים עול גלותם לכבוד ה'. והמהר"ל (חידושי אגרות) פירש, כי מה שאמרו כאן שאם נתן צדקה מתכפר לו, הוא משום שממון האדם נחשב כנפשו, וכמו שאמרו (בבבא קמא ק"ט), דהגוזל חבירו שוה פרוטה הרי זה כאילו נטל נפשו, ולפיכך, כיון שנותן נפשו לה' יתברך מתכפר לו. וכן עתה, אם העכו"ם נוטלים ממנו, נחשב כאילו נטלו נפשו, והוא כפרה לו.

שבוערף העכו"ם מאירין אצלו הגנין, אכל אף על פי כן מאחר שלא תקן ממונו פראוי אין מאירין גם אצלו בשלמות, רק מתנוצצין לפי שעה מתוך העלמן ומתעלמין מיד, ועל כן אין הקלפות נכנעין על ידי הפסך לבד, כי אין הגנין מאירין בהם בשלמות ועל כן אין נגמר המקח על ידי הפסך, כי עקר גמר המקח הוא כפי הכניעת הקלפות שאז נשלם הברור וכו'.

86. וכתב עוד בלקוטי הלכות (שם), וז"ל: אכל קשאין מתקן ממונו על ידי הצדקה, אצי נתאחזין הקלפות בהממון דיקא. מחמת שיש שם קדושה גבה נעלמת שהם הגנין עלאין שנתעלמו שם, שכשאין מאירין פראוי - הם נאחזין שם ביותר, כי הם פרוכים תמיד אחר הקדושה הגבה ביותר, ומזה בא גדל התגברות תאות ממון, שנמשך מחמת שהממון בשרשו יש בו קדושות גבוהות מאד, שהם הגנין עלאין שמלבשין בו. וכשאינו זוכה לגלות הארת הגנין על ידי צדקה לעני הגון, אצי הקלפות נאחזין בהממון ביותר, ועל ידי זה נופל לתאות ממון. ומזה באים כל ההכחשות והשנויים והעולות שבמשא ומתן, אם אין מתגברים על תאותו לממון, חס ושלום.

87. וביאר בפרפראות לחכמה (אות ג) את הטעם, שעיקר התגלות הגוונים הוא רק בממון של צדקה, וז"ל: כי על ידי צדקה נתגלה, שיודע ומאמין שהממון הוא רק של ה' יתברך, בבחינת "לי הכסף ולי הזהב", ועל כן הוא נותן אותו לצדקה לשם ה' יתברך, ולעשות בזה רצונו יתברך, (ולכן ע"י צדקה דוקא מתגלים הגוונים העליונים, שהם מידותיו של הקב"ה שיש בממון זה), ועל ידי זה ממילא כשנותן צדקה נתקן כל שאר ממונו, כי על ידי הצדקה נתגלה שמאמין שכל ממונו הוא של ה' יתברך, ועל כן על ידי זה מתגלים הגוונים ומאירים בכל ממונו ונעשה כל ממונו בבחינת "לי הכסף ולי הזהב".

88. כתב בלקוטי הלכות (גביית חוב ואפותיקי ג, ב), וז"ל: וזה בחינת (אבות ב, ב): 'טוב תורה עם דרף ארץ שיגיעת שניהם משפחת עון' וכו', כי התורה היא השכל דקדושה, כי עקר החכמה והשכל היא התורה הקדושה הנקראת "ראשית חכמה" (תהלים קיא, י), "ראשית דעת" (משלי א, ז), אכל אי אפשר לזכות לתורה שהיא השכל דקדושה כי אם כשמשריין תחלה המדמה והקלפה הקודמת לפרי בכל דרגא ודרגא פנ"ל. וזה אי אפשר

וְזָהוּ (שיר ג. ה) "עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן" – "עֵינֶיךָ, זֶה הַגּוֹנֵן, בַּחֲנִינֵת בְּסֶפֶר וְזָהֵב, נִתְּבָרְכִין עַל יְדֵי צְדָקָה, שֶׁכָּל פְּרוּטָה נִצְטָרֶת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל" (בבא בתרא ט). וְאֶפְלוּ עַל יְדֵי הַמְמוֹן שֶׁבָּא לְתוֹךְ יַד הָעֵבוֹם, הַנִּקְרָאִים "בֵּת רַבִּים" (שיר שם), גַּם זֶה נִחְשָׁב לְצְדָקָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב "וְנוֹגְשֵׁי צְדָקָה". וְזֶה דְּוָקָא, עַל "שֶׁעַר בֵּת רַבִּים", כְּשֶׁעֲדוֹן עַל הַשְּׁעָרָה קָדָם שֶׁבָּא לְיַד הָעֵבוֹם, עֲדוֹן שׁוֹרָה חָחֵן עַל הַמְמוֹן, אֶכָּל אַחַר כִּף נִעְלָם חָחֵן כִּנְל:

וְזָהוּ שֶׁאֲמָרוּ סְבִי דְבֵי אֲתוּנָא: אַחְרֵי לָן מְנָא דְלָא שְׁוִיא לְחַבְלָא. וְאִיתֵי בּוּדְיָא וּפְשֻׁטוּהוּ, וְלָא עִיל לְתַרְעָא. וְאָמַר לֹזֵן, אִיתֵי מְרָא וְסַתְרֵי לְפִתְחָה עִם הַבְּתָל. פְּרוּשׁ: בּוּדְיָא – זֶה בְּדִיוֹת הַלֵּב,

עוֹטָה אֹדֶר

הַפְּסוּק (ישעיה ס. יז) "וְנוֹגְשֵׁי צְדָקָה", שֶׁאֶפְלוּ הַמְמוֹן שְׁנוּגָשִׁים וְגוֹזְלִים אוֹתָנוּ הַגּוֹיִים, גַּם הוּא נִחְשָׁב לְצְדָקָה וְיִמְתְּקֵן אֶת מְמוֹנֵי הַנְּשֹׂאֵר⁹⁰.

וְזָהוּ שֶׁכָּתוּב (שיר ג. ה): "עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן עַל שֶׁעַר בֵּת רַבִּים"⁹¹, "עֵינֶיךָ" – זֶה הַגּוֹנֵן (כנ"ל בַּסְמוּךְ) בְּדַרְשַׁת הַפְּסוּק "חֵן בְּעֵינֵי ה'", בַּחֲנִינֵת בְּסֶפֶר וְזָהֵב, שְׁכּוֹלֵם מִסְתַּכְלִים בָּהֶם, וְהֵם בַּחֲנִינֵת בְּרִכּוֹת, דְּהֵינּוּ, שֶׁהֵם נִתְּבָרְכִין וּמִתְגַּלִּים הַגּוֹנֵן שְׁבָהֶם וּמֵאִירִים בְּכַח 'חֻשְׁבוֹן', הֵינּוּ עַל יְדֵי צְדָקָה שֶׁנִּקְרָא 'חֻשְׁבוֹן', וְכְמוֹ שֶׁדְּרָשׁוּ בַּגְמ' (בבא בתרא דף טו) עַל צְדָקָה⁹² שֶׁכָּל פְּרוּטָה נִצְטָרֶת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל. וְהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק "עַל שֶׁעַר בֵּת רַבִּים" בֵּא לְלַמֵּד: וְאֶפְלוּ עַל יְדֵי הַמְמוֹן שֶׁבָּא לְתוֹךְ יַד הָעֵבוֹם הַנִּקְרָאִים "בֵּת רַבִּים"⁹³, גַּם זֶה נִחְשָׁב לְצְדָקָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב: "וְנוֹגְשֵׁי צְדָקָה", וְגַם עַל יְדֵי זֶה מִתְבָּרֵךְ הַמְמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה דְּוָקָא: "עַל שֶׁעַר בֵּת רַבִּים", כְּשֶׁעֲדוֹן הַמְמוֹן עַל הַשְּׁעָרָה קָדָם שֶׁבָּא לְיַד הָעֵבוֹם, אוֹ עֲדוֹן שׁוֹרָה חָחֵן עַל הַמְמוֹן, אֶכָּל אַחַר כִּף כְּשֶׁהַמְמוֹן כָּבֵד בְּרִשְׁתוֹם נִעְלָם חָחֵן כִּנְל.

עֵתָה יִלְבִּישׁ אֶת הַהֲשָׁגוֹת שֶׁל תוֹרָה זוֹ, בְּשֵׁאלַת סְבִי דְבֵי אֲתוּנָא אֶת רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וּבִתְשׁוּבוֹתָ לָהֶם.

וְזָהוּ שֶׁאֲמָרוּ סְבִי דְבֵי אֲתוּנָא לְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: אַחְרֵי לָן מְנָא דְלָא שְׁוִיא לְחַבְלָא – הִרְאָה לָנוּ כָּלִי, שֶׁאִינוֹ שׁוֹה אֶת הַהַפְסֵד שֶׁהוּא מְפַסֵּד. וְאִיתֵי⁹⁴ בּוּדְיָא וּפְשֻׁטוּהוּ, וְלָא עִיל לְתַרְעָא – וְהֵבִיא מַחְצֵלָת, וּפְרֻסוּהוּ, וְלֹא נִכְנַסָּה בְּפִתְחָה. וְאָמַר לֹזֵן, אִיתֵי מְרָא וְסַתְרֵי – וְאָמַר לָהֶם: הֵבִיאוּ גְרוֹן וּשְׁבֵרוּ לְפִתְחָה עִם הַבְּתָל⁹⁵ כְּדֵי שֶׁתִּכְנַס הַמַּחְצֵלָת.

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

90. וּבִטְעַם הַדְּבַר (מִלְכּוּד הַפִּירוּשִׁים דְּלַעִיל), בִּיאַר בְּפִרְפּוּרָאוֹת לְחַכְמָה (סוּף אוֹת ג'), וְז"ל: כִּי עַל פִּי רוּב נּוֹתְנִים מְמוֹן זֶה לְגוֹיִים ג"כ בְּשִׁבְלֵי ה' יִתְבָּרֵךְ, בְּשִׁבְלֵי קִיּוּם דַּת יִשְׂרָאֵל וְכִיּוּצָא, וְעַל כֵּן נִחְשָׁב גַּם כֵּן לְצְדָקָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְנוֹגְשֵׁי צְדָקָה".

91. בַּפֶּשֶׁט הַפְּסוּק פִּירֵשׁ: "עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֻשְׁבוֹן" – עֵינֶיךָ כְּבִרְכּוֹת אֲשֶׁר בַּחֻשְׁבוֹן הַמוֹשְׁכוֹת מֵיָם, כֵּן עֵינֶיךָ עַל שֶׁעַר בֵּת רַבִּים, חֲכִמִּיךְ כְּשֶׁהֵם יוֹשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַעִיר בֵּת רַבַּת עִם (הַעִיר שִׁישׁ בָּהּ רוּב עִם), וְעוֹסְקִים בַּחֻשְׁבוֹן תְּקוּפוֹת וּמְזוֹלוֹת, חֲכִמָתָם וּבִינָתָם לַעֲיֵנֵי הָעַמִּים, מוֹשְׁכוֹת כְּבִרְכּוֹת מֵיָם.

92. וּמוּבָא שֶׁם בַּגְמ': מִשְׁמִיָּה דְר' אֶלְעָזָר, מֵאֵי דְכְּתִיב (ישעיה נט, יז): "וְיִלְבֹּשׁ צְדָקָה כְּפָרְזֵן"? לּוֹמֵר לָךְ, מַה

שְׁרִיזֵן זֶה – כָּל קְלִיפָה וְקְלִיפָה מִצְטַרְפַת לְשִׁרְיוֹן גְּדוֹל, אִף צְדָקָה – כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטַרְפַת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל. רַבֵּי חֲנִינָא אָמַר, מַהכָּא (שם סד, ה): "וְיִכְבְּדוּ עֲדִים כָּל צְדָקְתֵינוּ" – מַה בְּגַד זֶה כָּל נִימָא וְנִימָא מִצְטַרְפַת לְבַגְד גְּדוֹל, אִף צְדָקָה – כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטַרְפַת לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל.

93. כְּמִדְרַשׁ נִתְחַוָּמָא (כִּי תִשָּׂא ד'), מוּבָא: רַבִּים אֵלוּ עוֹבְדֵי גִילּוּלִים שֶׁכָּתוּב בְּהֵן (ישעיה יז, יב) "הוּי הַמּוֹן עַמִּים רַבִּים".

94. כֵּן הוּא בְּדַפּוּס מוֹהַרנ"ת תְּקַפ"א וּבְכָל הַדְּפּוּסִים, וְלַעִיל בְּתַחֲלִילַת הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהֵבִיא אֶת לְשׁוֹן הַגְמ', כָּתַב 'אִיתֵי' בְּלֵי תוֹסַפְתָּ ו'.

95. בַּגְמ' הַלְשׁוֹן 'אִיתֵי מְרָא וְסַתְרֵי', וְלֹא נִתְפָּרַשׁ

מה שבוֹדָה מִלְבוֹ, הִינּוּ הַמְדַמָּה הַנ"ל, הִינּוּ בְּחִינַת שְׁרִירוֹת לֵב הַנ"ל. בְּשׂוּחַ הַבַּח הַמְדַמָּה שְׁבִלֵב, גּוֹבֵר וּמִתְפַּשֵּׁט עַל הָאָדָם שְׁעוֹלָה מִמְדַרְגָּה הַתְּחַתּוֹנָה לְמַדְרָגָה עֲלִיוֹנָה. וְהַקְלָפָה הַזֹּאת שְׂחִיא הַמְדַמָּה, לֹא שׂוּיא לְגַד עֵינֵיהָ הַחֲפֵסֵד וְחַבְלָה שֶׁנִּפְסְדָת כָּבֵר מֵהָאִישׁ שְׂחִיָּה בְּמַדְרָגָה עֲלִיוֹנָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן הִיא מִתְגַּבְּרַת אַחַר כֵּךְ בְּנ"ל: וְלֹא עֵיל לְתַרְעָא – הִינּוּ שְׂלֵא יִכּוֹל הָאִישׁ לְכַנֵּס לְשַׁעַר קַרְשָׁה שְׂחִיא הַשְּׂכֵל, מִחֲמַת הַתְּגַבְּרוֹת הַמְדַמָּה.

וְעֵצָה הַיְעוּצָה עַל זֶה, סְתִירַת הַפֶּתַח, שְׂחִיא הַמְדַמָּה, שְׂחִיא הַטְּמָאָה, כְּמוֹ 'הִבָּא לְטָמְא פּוֹתְחִין

עוֹטָה אוֹר

פְּרוּשׁ: 'בוֹדָא', זֶה בְּדִיּוֹת הַלֵּב, מַה שְׁבוֹדָה בְּדִיּוֹנוֹת מִלְבוֹ, הִינּוּ 'הַמְדַמָּה' הַנ"ל (אות א), הִינּוּ בְּחִינַת 'שְׁרִירוֹת לֵב' – חוּזֵק הַלֵּב בְּתַאוּוֹתָיו עַד שֶׁנִּעְשֶׂה לְבוֹ כַּאֲבֹן, הַנ"ל. בְּשׂוּחַ הַבַּח הַמְדַמָּה שְׁבִלֵב גּוֹבֵר וּמִתְפַּשֵּׁט עַל הָאָדָם, בְּשַׁעַר שְׁעוֹלָה מִמְדַרְגָּה הַתְּחַתּוֹנָה לְמַדְרָגָה עֲלִיוֹנָה, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (אות ב), שֶׁכֵּל מְדַרְגָּה וּמְדַרְגָּה שְׂחִיא עוֹלָה, מִתְפַּשֵּׁט עָלָיו הַקְּלִיפּוֹת הַקּוּדְמוֹת לְפָרִי, שִׁישֵׁן בְּאוֹתָהּ הַמְדַרְגָּה הַחֲדָשָׁה שְׂבֵא אֲלֵיהָ. וְהַקְלָפָה הַזֹּאת שְׂחִיא הַמְדַמָּה, לֹא שׂוּיא – אִינְה נּוֹתְנַת לְגַד עֵינֵיהָ, הַחֲפֵסֵד וְחַבְלָה שֶׁנִּפְסְדָת כָּבֵר מֵהָאִישׁ הַקּוּדֵם שְׂחִיָּה בְּמַדְרָגָה עֲלִיוֹנָה, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (באות ג), שְׂאִין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּמַדְרָגָה אַחַת, וְעַתָּה כְּשַׁעֲלָה רְאוּבֵן לְמַדְרָגָה שְׂמַעֲלִיו, אוֹי שְׂמַעוֹן הַגְּבוּה מִמֶּנּוּ עוֹלָה לְמַדְרָגָה גְּבוּהָ יוֹתֵר, וְאֵף שֶׁשְׂמַעוֹן שְׂחִיָּה קוּדֵם בְּמַדְרָגָה זוֹ, בּוֹדָאֵי כִּבֵּר נִיצַח אֶת הַקְּלִיפָה שְׂבֵא (שְׁלֵכֵן יֵל לְהִישָׂאֵר בְּאוֹתָהּ מְדַרְגָּה וְלֹא לִפְּוֹל מִמֶּנָּה), וְאֵף עַל פִּי כֵן שְׂכֵבֵר נּוֹצַחַה קְלִיפָה זוֹ ע"י שְׂמַעוֹן הַגְּבוּה הִיא מִתְגַּבְּרַת אַחַר כֵּךְ כְּנִגְדֵּי רְאוּבֵן, שְׂעַתָּה בֵּא לְמַדְרָגָה זוֹ בְּנ"ל. וּבְגַלְל הַתְּגַבְּרוֹת זוֹ, לִכֵּן יִזְלָא עֵיל לְתַרְעָא – וְאִינוּ נִכְנַס לְפִתַּח – הִינּוּ שְׂלֵא יִכּוֹל הָאִישׁ רְאוּבֵן הַנ"ל לְכַנֵּס לְשַׁעַר קַרְשָׁה, שְׂחִיא הַשְּׂכֵל שְׂבִמְדַרְגָּה הַעֲלִיוֹנָה, מִחֲמַת הַתְּגַבְּרוֹת הַמְדַמָּה.

וְעֵצָה הַיְעוּצָה עַל זֶה: סְתִירַת – שְׂבִירַת הַפֶּתַח שְׂחִיא הַמְדַמָּה, שְׂחִיא הַטְּמָאָה, שְׂנַקְרַאת 'פִּתַּח', כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ בְּגִמְרָא (יוֹמָא דָּף לַח): 'הִבָּא לְטָמְא פּוֹתְחִין לוֹ'⁹⁶, הִרִי שְׂפִתְחֵי רוֹמוֹ לְטוֹמָא, וְהִיא בְּחִינַת

מְקוּרוֹת וְעֵינִים

וְכָל אָדָם יִכּוֹל לְהִכִּין זֹאת. פִּי הָאָדָם נִכְרָא רַק בְּשְׂבִיל נְסִיּוֹן וּבְחִיבָה, וְעַקֵּר הַבְּחִיבָה וְהַנְּסִיּוֹן, הִיא בְּמַחְשָׁבָה, שְׂהָאָדָם צָרִיךְ לְחָשׁוֹב רַק בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה וְיִרְאַת שְׁמַיִם. אֵךְ תִּכְף כְּשֶׁרוֹצִין לְחָשׁוֹב בְּזָה – עוֹמְדִים כְּנִגְדוֹ מִחְשָׁבוֹת שֶׁל הַסְּטָרָא אַחְרָא שְׂרוֹצִים לְמַשְׁכוֹ לְשֵׁם חֵס וְשְׁלוֹם. פִּי עַקֵּר הַיְצֵר הַרַע וְהַיְצֵר טוֹב הֵם הַמְּחַשְׁבוֹת שְׂבִלֵב, כְּמוֹ שְׂמַבְאֵר בְּהַתוֹרָה לְשִׁמְשׁ שֵׁם אֱהֵל בְּהֵם' (סִימָן מ"ט). וְיֵמִי שְׂחִיא אִישׁ כְּשֶׁר – פּוֹנֵה עוֹרְף וְאִינוּ מִסְתַּפֵּל עַל הַמְּחַשְׁבוֹת רְעוֹת שֶׁל הַסְּטָרָא אַחְרָא כְּלָל, וְאִינוּ כָּל הַפְּתַחִים שִׁישׁ שֵׁם, הֵם סְגוּרִים, מְאַחַר שְׂאִינוּ רוֹצִים לְכַנֵּס בְּהֵם לְטָמְא עֲצָמוֹ חֵס וְשְׁלוֹם. אֲכַל תִּכְף כְּשֶׁמִּתְחִיל לְהַמְשִׁיךְ אַחְרֵיהֶם וְכֵא לְטָמְא חֵס וְשְׁלוֹם, אִינוּ תִּכְף פּוֹתְחִין לוֹ הַפּוֹתְחִים שִׁישׁ שֵׁם, וְיֵמִי שְׂאִינוּ חֵס עַל עֲצָמוֹ לְמַהֵר לְהַמְלִט מִשֵּׁם – אִזְּ נּוֹפֵל וְנִכְנַס מִפְּתַח לְפִתַּח וּמִפְּתַח לְפִתַּח, עַד שֶׁנִּתְעַזָּה

אֶת מַה לְּסַתּוֹר. וְרַש"י פִּירַשׁ 'בְּנִין הַפֶּתַח וְהַכּוֹתֵל', וְכַאֲן, רְבִנו כּוֹלֵל אֶת לְשׁוֹן הַגִּמ' עִם פְּרַש"י, וּבְמִקּוּם 'וְהַכּוֹתֵל' כֵּתֵב 'עַם הַכּוֹתֵל', כְּדִי לְדַרוֹשׁ לְהִיפֵךְ שְׂאִינוּ סוֹתֵר אֶת הַכּוֹתֵל, אֲלֵא שׂוֹתֵר אֶת הַפֶּתַח ע"י עֲשִׂיַת הַכּוֹתֵל. דְּהֵינּוּ, שְׂהַתְרַעַא וְהַפֶּתַח הֵם שְׁנֵי דְבָרִים הַפּוֹכִים, 'תְּרַעַא' – שְׂחִיא 'שַׁעַר הַשְּׂכֵל' – שֵׁם רוֹבֵץ הַיְצֵר הַרַע, כְּדַכְתִּיב: "לְפִתַּח חֲסֵאת רוֹבֵץ", וְלִכֵּן צָרִיךְ לְשַׁבּוֹר אֶת הַפֶּתַח, הֵינּוּ הַיְצֵר הַרַע. וְהַכּוֹתֵל אִינוּ חֵלֶק מִהַפֶּתַח, אֲלֵא רוֹמוֹ לְגוֹנוּם (תְּפִאֲרָה) וְלְצַדִּיקָה (וּמַלְכוּת), שְׂאִיתֵם הִיא מְשַׁבֵּר אֶת הַפֶּתַח, שְׂחִיא 'כַּח הַמְדַמָּה' שֶׁל הַיְצֵר הַרַע, כַּכֵּחַ עֲשִׂיַת הַכּוֹתֵל.

96. כֵּתֵב בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (ח"מ ח"ב הַלְכוֹת גְּנִיבָה ה, לַד), וְז"ל: 'הִבָּא לְטָמְא פּוֹתְחִין לוֹ', (יוֹמָא לַח): כִּי הַסְּטָרָא אַחְרָא וְהַקְּלָפּוֹת פּוֹתְחִים וּמְגַלִּין לוֹ פְּתַחִים שְׂחִיָּה סְגוּרִים תְּחִלָּה, וְהַעֵקֶר הִיא בְּמַחְשָׁבָה שְׂבִמְדַמָּה.

לו' (יומא לח:), והוא בחינת (בראשית ד, ז) "לפתח חטאת רובין". וסתירתו – על ידי הגונון הנ"ל, שהוא גדלת הבורא הנ"ל. והם בחינת כותל כ"ו ת"ל' (והר משפטים קטז). כ"ו זה בחינת שם הקדוש, שהוא בחינת גונון, כמו שכתוב (תהלים כז, א) "ה' אורי" – שהוא אורות הגונון. "וישעו" – שהוא בחינת בגדי ישע הנ"ל. והוא תל שהכל פונין לו (והר שם), ותאבין להסתכל בו (עיין זוהר ויגש ח"א דף רז). (מסימן כ"ד עד כאן, לשון רבנו ז"ל).

עוטה אור

הכתוב (בראשית ה, ז): "לפתח חטאת רובין", כי החטאת היא בחינת פתח. וסתירתו – על ידי הגונון הנ"ל שיש בכסף וזהב של האיש הישראלי המתגלים ע"י שהוא נותן צדקה מהם, שהוא גדלת הבורא הנ"ל⁹⁷ (באות ד). ושם נתבאר, שעיקר הגדולה והפאר של הבורא, הוא התגלות הגוונים, היינו שינויי הפעולות הנמשכות על ידי הספירות העליונות (כי לכל ספירה יש גוון אחר), ואז ניכרת גדולת ה', שהיא האחדות הפשוטה, שממנה מתגלות פעולות משתנות. והם (גוונים אלו) בחינת 'כ"ו ת"ל', שהוא אותיות: כ"ו ת"ל כמובא בזהר משפטים (ח"ב דף קטז)⁹⁸. כ"ו זה בחינת שם הקדוש הוי"ה, שהוא בגימטריא כ"ו, שהוא בחינת גונון, כמו שכתוב (תהלים כז, א): "ה' אורי", ששם הוי"ה הוא אורות הגונון, כי שם זה הוא בספירת ה'תפארת', שהיא כלולה מהספירות 'חסד' ו'גבורה' שהן הגוונים העליונים. "וישעו" – שהוא בחינת "בגדי ישע" הנ"ל (באות ד), שהם בחינת ההסתכלות בגוונים אלו בהשתוקקות. והוא תל שהכל פונין לו⁹⁹ (והר שם), ותאבין להסתכל בו. כי על ידי זה שאיש ישראלי נותן צדקה, נעשה בכל שאר ממונו התגלות הגונון, ומתגלה גדולת הבורא, ועל ידי זה, הקליפות שבמדרגה העליונה שעלה אליה, שהן בחינת 'כח המדמה', מתבטלות. וזהו שאמר להם רבי יהושע בן חנניה: שהעצה כנגד 'המדמה', הוא ע"י שתסתרו את הפתח (שהוא הסטרא אחרא "לפתח חטאת רובין"), ותעשו זאת 'עם הכותל' – ע"י שתעשו כותל, כי על ידי בחינת 'כותל' (כ"ו – גילוי הגוונים, ת"ל – הסתכלות בהם), שוברים את בחינת ה'פתח' שהיא הקליפות.

(מסימן כ"ד עד כאן – לשון רבנו זכרוננו לברכה).

מקורות ועיונים

ליצירה וכו', הנעשית בתפילה, אז מכניעים ע"י סיפור שבחיו. אבל כשארם זוכה לעלות ממדרגה למדרגה בעבודתו, שם התגלות הבורא – היא ע"י צדקה, שנותנים לעני הגון.

98. וז"ל: שכינתא תתאה, כותל מערכי, דינורא דיליה. על שם דאיהו תל שהכל פונים בו. כ"ו ת"ל, הוי"ה – 'כו' (הוי"ה עולה 26), נדאי שכינתא, איהו תל' דיליה. [תרגום: שכינה תחתונה, כותל מערכי הוא הידור שלה, על שם שהוא תל שהכל פונים בו. כו-תל, הוי"ה – 'כו', נדאי שכינה היא תל' שולן].

99. וכעין זה הוא בגמ' בברכות (דף ל), היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש וכו', נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד, אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא מאי קראה (שיר ד, ד) "כמגדל דן" צנאן. פנוי לתלפיות" תל שכל פיות פונים בו.

ונתרחק מהדרך הטוב מאד, קל אחד כפי רחוקו, כפי מה שנמשך אחריהם חס ושלום, כי גם אחר כך כשמתחיל להמשך אחריהם חס ושלום, צדין יש לו בחירה למהר להמלט על נפשו. וכל ענין זה הכל הוא בהמשכות שבאדם, כמו שכל אחד יכול להבין בנפשו, ששמתחיל לתעות במחשבתו חס ושלום, הוא הולך ממחשבה למחשבה ומרעיון לרעיון, עד שבשעה קלה הוא מנח במקום שמנח הרחק מאד מהקדשה רחמנא לצלן, וכל זה הוא בחינת הפתחים שבסטרא אחרא שנתגלו ונפתחו לו על ידי שנמשך אחריהם.

97. לעיל (באות ד) נתבארו שתי בחינות כיצד לגלות 'גדולת הבורא', או ע"י סיפור שבחיו באמירת 'הודו', או ע"י נתינת צדקה לעני הגון. וכיארנו שם, ששני הדברים נצרכים, כי כשמעלים את העולמות מעשיה

ה גם דע שגדי להכניע הקלפה המסבכת שבכל מדרגה כנ"ל, על זה צריך שיעזרר שמחה של מצוה על עצמו. הינו שישמח על ידי שיוזר שזכה להתקרב להשם ותברך וזכה להתקרב לצדיקים המקרבים אותו להשם ותברך. ועל ידי השמחה זו הוא משבר הקלפה ונכנס למדרגה שניה:

עוטה אור

יבאר עצה נוספת, כיצד להכניע את קליפת המדמה כשהוא עולה מדרגה לדרגה.

ה. גם דע, שגדי להכניע הקלפה המסבכת שבכל מדרגה כנ"ל, על זה צריך שיעזרר שמחה של מצוה על עצמו¹⁰⁰, וזו בחינת "שוש אשיש בה" תגל נפשי באלהי" - היינו במצוות של ה', ועי"ו נעשית בחינת "בגדי ישע" הנ"ל¹⁰¹, הינו שישמח על ידי שיוזר שזכה להתקרב להשם ותברך - שזכה להיות מזרע ישראל, וזכה להתקרב לצדיקים המקרבים אותו להשם ותברך, ועל ידי השמחה הזו, הוא משבר הקלפה¹⁰² ונכנס למדרגה שניה - בלי העיכוב שמעכבת אותו הקליפה, אשר אינה נותנת לשכל שהיא הקדושה להיכנס וכנ"ל.

מקורות ועיונים

והבלבולים והמניעות שבכל דרגא ודרגא, ולקדש ולטהר כל המדרגות מן הקלפות ואזכה לקדש ולטהר עצמי תמיד, ולעלות בכל פעם חיש קל מהרה ממדרגה למדרגה עליונה הימנה בקדשה ובטהרה גדולה, עד שאזכה למדרגה העליונה למדרגת צדיקים אמתיים. 102. כתב בלקוטי הלכות (הו"מ ח"ב הלכות מתנה ד, ט), וז"ל: העצה שיוזר את עצמו בכל עת גדל חסדו וטובו הגדול של השם ותברך ואל ישפח כל גמוליו, ויוזר היטב את כל החסד הגדול שעשה השם ותברך עמו ולא עשהו גוי וקרבו להישרים ותמימים היונקים מצדיקי אמת, וישמח מאד בכל הנקודות טובות שזכהו השם ותברך מעודו, ועל ידי זה יזכה להתגבר בכל פעם נגד גדל ההתפשטות של הקלפות שמתפשטים בכל דרגא ודרגא ויעבר לבטח עליהם וכו'. הוא בחינת עצה הראשונה שקתב (לעיל אות ד): שלהתגבר נגד הקלפות שבכל דרגא הוא על ידי התגלות גדלת הבורא, שהוא בחינת הפנונת של 'הודו', שאז עולין מעשה ליצירה, ואז מזכירין גדלת הבורא. וזהו בעצמו בחינת העצה השניה, דהינו לשמח בחסדו וטובו הגדול ותברך. כי כל מה שזוכרים ומגלין חסדו וטובו ותברך - נתגלה גדלתו ותפארתו ותברך יותר ויותר, כי עקר גדלתו של יוצר בראשית הוא בחינת החסד הגדול שהוא עושה עמנו בכל עת בכל דור ודור, כי מדת החסד נקרא גדלה, כמו שקתוב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדלה" - זה חסד, כפידע, וכל מה שנתגלה חסדו יותר - נתגלה

100. ביאר בלקוטי הלכות (יו"ד ח"א הלכות עבודת אלילים ב, ד), וז"ל: וזה שקתב רבנו ז"ל (כאן), שעל ידי השמחה ששמחין על שזכה להיות מזרע ישראל ולהתקרב לצדיקים אמתיים, על ידי זה משברין המדמה, שהם המניעות שבכל מדרגה שבקדשה וכו', עי"ן שם. כי על ידי ששמח עצמו בשמחת ישראל - על שזכה להיות מזרע ישראל, על ידי זה נתגלה החן וההתפארות והגנון של ישראל, שזהו עקר גדלת הבורא ותברך. ועל ידי התגלות גדלת הבורא, על ידי זה נכניעין המניעות שהם 'כח המדמה', כי באמת אינם מניעות כלל, רק שהם נדמים למניעות עד שקשה לשברם. אבל על ידי שפארין ומשפחין ומחבבין החן והחשיבות וההתפארות של ישראל ומשמחין עצמן בזה 'שלא עשני גוי', על ידי זה נתגלין ההתפארות של ישראל, בחינת "ישראל אשר בך אתפאר", שהם הגנון עלאין, שהם גדלת הבורא ותברך, שעל ידי זה עקר הנקצת המדמה כנ"ל.

101. כמבואר בלקוטי תפילות (כאן באות ת"ד), וז"ל: ותעזרני ברחמיך לגיל ולשוש בה', שאזכה לששון ולשמחה וקדשה ואהיה בשמחה תמיד על אשר זכיתי ברחמיך הרבים להיות בכלל זרע ישראל עבדי, ולהתקרב לעבודתך ולהתחבר ליראיך ותמימיך ולצדיקים אמתיים ויקים בי מקרא שקתוב: "שוש אשיש ביהנה, תגל נפשי באלהי, פי הלבשני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני" ותעזרני על ידי זה לשבר ולבטל כל הקלפות והדמיונות והתאות

(שנין לאות א) "זבחי אלהים רוח נשברה", ששכירת הדמיון הם הקרבנות וכו', עין שם. וזה בחינת סמיכה על הקרבנות, כי הקרבנות מביאין מבהמות, שהם בחינת פח המדמה, כי הבהמה יש לה גם כן פח המדמה. וכשאדם הולך אחר המדמה שבלב – דהינו אחר תאוותיו חס ושלום שפאין מבהמת המדמה, זהו 'מעשה בהמה' (סוטה יד) ממש, כי גם הבהמה יש לה פח המדמה. ועל כן פשאדם חוטא חס ושלום, וכל החטאים באין על ידי פח המדמה שמשם נמשכין כל התאוות, על כן הוא צריך להביא קרבן מבהמות, וצריך לסמוך עליו ולהתודות כל חטאיו על הקרבן בשעת הסמיכה, ועל ידי זה נמשכין כל החטאים וכל פח המדמה על הבהמה, שהיא בחינת מדמה כנ"ל. ואחר כך 'תבא לסמיכה שחיטה' (מנחות צג), ושחטין הבהמה לקרבן, ועל ידי זה נכנע ונשבר המדמה:

(שנין לאות ב ג) מבאר שם, שפשאדם נעתק ממדרגה למדרגה, אז צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות כדי להגיע אל הקדשה. ותבא פשעולה להמדרגה השנייה, אזי נתעוררין הקלפות

עוטה אור

מכאן יובאו כמה השמטות השייכות לתורה זו.

(שנין לאות א), לעיל על הפסוק (תהלים נא, יט) "זבחי אלהים רוח נשברה", התבאר: ששכירת הדמיון שהוא הבהמות, הם הקרבנות וכו', כי הם "זבחי אלהים", ועל ידם נשבר המדמה שהוא בחינת 'רוח', עין שם. וזה בחינת מצות 'סמיכה' על הקרבנות (מנחות צג), כי הקרבנות מביאין מבהמות, שהם בחינת 'פח המדמה', כי הבהמה אף שאין לה דעת יש לה גם כן כמו האדם 'פח המדמה', וכשאדם הולך אחר המדמה שבלב, דהינו אחר תאוותיו חס ושלום, שפאין מבהמת המדמה – זהו 'מעשה בהמה' (סוטה יד) ¹⁰³ ממש, כי גם הבהמה יש לה 'פח המדמה'. ועל כן פשאדם חוטא חס ושלום, וכל החטאים באין על ידי 'פח המדמה', שמשם נמשכין כל התאוות, על כן הוא צריך להביא קרבן מבהמות. וצריך לסמוך עליו ולהתודות כל חטאיו (יובא לה) ¹⁰⁴ על הקרבן בשעת הסמיכה, ועל ידי זה נמשכין כל החטאים וכל פח המדמה על הבהמה, שהיא בחינת 'מדמה' כנ"ל. ואחר כך: 'תבא לסמיכה – שחיטה' (מנחות צג), ושחטין הבהמה לקרבן, ועל ידי זה נכנע ונשבר המדמה, כי בשחיטה נשברת הבהמות, כח המדמה, בבחינת 'זבחי אלהים רוח נשברה', ולכן בהקרבת הקרבן נשבר רוח המדמה.

(שנין לאות ב ג): מבואר שם, שפשאדם נעתק ממדרגה למדרגה, אז צריך לו לילך דרך אלו הדמיונות כדי להגיע אל הקדשה. ותבא פשעולה להמדרגה השנייה, אזי נתעוררין הקלפות

מקורות ועיונים

103. מנחת סוטה באה מהשעורין, ובמשנה מובא: רבן גמליאל אומר, כשם שמעשיה (של הסוטה) 'מעשה בהמה', כך קרבנה מאכל בהמה, ע"כ. ומבאר רבינו, 'מעשה בהמה' - היינו, שהלכה אחר תאוות הלב שהוא כח המדמה, ולא פנתה אל השכל.

104. ומובא שם: וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר: אנה השם! עויתי, פשעתי, חטאתי לפניך וכו', עכ"ל. וראה רמב"ם מעשה הקרבנות (ג, יד).

גדלתו יתברך יותר, על כן פשאדם משמח את עצמו בשמחת ישראל, ומזכיר את עצמו ונפלאותיו שעשה עמו, ומאמין בחסדיו וטובו הגדול שעדין יש לו תקנה תמיד, כאשר הודיענו צדיקים האמתיים, על ידי זה נתגלה גדלת הבורא יתברך, כי זה עקר גדלתו כנ"ל, ועל ידי זה מקניע ומשבר הקלפות שבמדרגה שמתפשטים כנגדו וזוכה לבטלם ולבוא למדרגה השנייה, וכן בכל פעם. (וע"ש באות "דברי החזקות גדולה).

שפמדרגה ומסבבין אותו, וצריך להכניע אותם מחדש וכו', עין שם. ואף על פי שכבר נשבר הקלפה שפמדרגה העליונה וכו', אף על פי כן בשפנימיות של העליון נעתק משם, ופנימיות התחתון עולה, אזי הקלפה חוזר ונעור וכו', עין שם. ואמר אז בזה הלשון: ובה טועין החסידים הרבה, שפתאם נדמה להם שנפלו מעבודת ה', ובאמת אין זה נפילה כלל, רק מחמת שצריכין לעלות ממדרגה למדרגה, ואז מתעוררין ומתגברין מחדש הקלפות, שהם התאוות והבלבולים והדמיונות והמחשבות והמניעות כנ"ל, על כן צריכין להתגבר בכל פעם מחדש, לחזור ולהכניע ולשבר הקלפות והמניעות וכו' שפבכל מדרגה ומדרגה מחדש, אבל באמת אין זה נפילה כלל כנ"ל:

עוטה אור

שפמדרגה ומסבבין אותו, וצריך להכניע אותם מחדש וכו' עין שם. ואף על פי שכבר נשבר הקלפה שפמדרגה העליונה וכו' על ידי האדם העליון שהיה שם, אף על פי כן בשפנימיות של העליון נעתק משם לעלות למדרגה גבוהה יותר, ופנימיות¹⁰⁵ התחתון עולה עתה למדרגה זו, אזי הקלפה חוזר ונעור וכו', עין שם. ואמר אז בזה הלשון: ובה טועין החסידים הרבה, שפתאם נדמה להם שנפלו מעבודת ה' כשרואים שמתגברים עליהם שוב תאוות והרהורים שהיה נראה בעיניהם שכבר שברו אותם, ובאמת אין זה נפילה כלל, רק מחמת שצריכין לעלות ממדרגה למדרגה, ואז מתעוררין ומתגברין מחדש הקלפות, שהם התאוות והבלבולים והדמיונות והמחשבות והמניעות כנ"ל, על כן צריכין להתגבר בכל פעם מחדש לחזק את עצמו הרבה ולבלי ליפול מזה בדעתו כלל¹⁰⁶, ולחזור ולהכניע ולשבר הקלפות והמניעות וכו' שפבכל מדרגה ומדרגה מחדש¹⁰⁷, אבל באמת אין זה נפילה כלל כנ"ל¹⁰⁸.

מקורות ועיונים

הארבעים יום, שהיו צריכין לעלות למדרגה גבה יותר, ויותר, ולא השתדלו לשבר מחדש את הפח המדמה, עד שנכשלו, ואז פשנתרצה השם יתברך למשה, צנהו על מלאכת המשכן, דהינו שגלה השם יתברך למשה העצה איך לזכות לשבר הקלפות והדמיונות שפבכל מדרגה ומדרגה, שהוא על ידי מלאכת המשכן, שהוא בחינת 'צדקה' - נדבת לב, שעל ידי זה מאירין הגננין עלאין שיש בכסף וזהב וכו', שנהו עקר בחינת מלאכת המשכן, ששם היו מאירין כל הגננין הקדושים, שנהו בחינת 'שלשה עשר דברים שנאמרו במלאכת המשכן' שהם (שמות כה, ג-ד): זָהָב וְכֶסֶף וְנִחֹשֶׁת וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְכו', שהם פלליות כל הגננין הקדושים, שפלם היו מאירין על ידי מלאכת המשכן, על ידי הצדקה ונדבת לב של כל אחד מישראל.

ועל ידי זה זוכין לשבר הקלפות שפבכל דרגה ודרגה, ועל כן היה המשכן הולך עמם במדבר במקום למקום, כי בכל פעם היו צריכין לטהר מקום חדש מקלפות, כפי המדרגה שהיו צריכים לעלות בכל פעם.

105. בדפוס תקפ"א כתוב כאן 'חיצוניות', וראה מה שהארכנו לעיל, בהערה על אות ג', בענין גירסאות אלו. והגירסא הפשוטה היא כמו שהבאנו למעלה, כי מה שעולה היא הפנימיות ולא החיצוניות.

106. כן נוסף בקיצור ליקוטי מוהר"ן.

107. כתב בליקוטי הלכות (תו"מ ח"א הלכות גבית חוב ואפותיקי ג, ו), וז"ל: אחר מעשה העגל נצטוו על מלאכת המשכן, פי הדבר תמוה מאד, איך באו ישראל לירי עוון זה, אחר קבלת התורה, שזכו אז למדרגה גבה ועליונה מאד מאד, להשגת נבואה פנים בפנים וכו', ואיך יבואו אחר כך לירי חטא כזה?! אף הוא על פי הנ"ל, כי בכל פעם שצריכין לעלות מדרגה לדרגה מתגבר מחדש המדמה, שהם הקלפות וכו', ולפעמים כשאין האדם זוכה להתגבר לשבר מחדש כל הקלפות והדמיונות וכו' - יוכל לפל מאד חס ושלום, בעת שצריך לעלות למדרגה השניה, ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (אבות ב, ד): 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך' וכו'.

ומזה נמשך שישאל באו לירי מכשול זה בסוף

(ש"ך לאות ג) ודע שאין שני בני אדם שווין וכו', נמצא בשאחד רוצה לעלות ממדרגתו למדרגה עליונה יותר, אזי הולך ונעתיק האדם העומד באותה המדרגה העליונה, והולך ונעתיק למדרגה היותר עליונה וכו'. ואמר אז בזה הלשון: וזה בחינת הרמה, מה שאחד מרים ומגביה את חברו. כי על ידי שזה האדם שבמדרגה התחתונה עלה מדרגא לדרגא, על ידי זה הגביה והרים את חברו שבמדרגה העליונה לעלות למעלה עליונה יותר. וכן חברו וחברו הגבוה עוד יותר מחברו, עלה עוד יותר למעלה, וכן למעלה למעלה, כי אי אפשר שיהיו שני בני אדם במדרגה אחת בנ"ל:

אחר שאמר מאמר הנ"ל, ושם מכנה וקורא כל תאוות היצר הרע בשם פח המדמה, אמר אז: צריכין לקרא לו ולכנות לו שם אחר, הינו להבעל דבר והיצר הרע צריכין לקרות אותו בשם אחר, דהינו שלא לקרותו עוד בשם יצר הרע, רק בשם 'פח המדמה'. ואמר זאת בדרך שחוק, אבל הבנתי שהיה לו בזה בונה שלמה, ולא זכיתי להבין פונתו בזה:

עוטה אור

(ש"ך לאות ג), מובא שם: ודע שאין שני בני אדם שווין וכו', נמצא בשאחד רוצה לעלות ממדרגתו למדרגה עליונה יותר, אזי הולך ונעתיק האדם העומד באותה המדרגה העליונה, והולך ונעתיק למדרגה היותר עליונה וכו'. ואמר אז בזה הלשון: וזה בחינת הרמה, מה שאחד מרים ומגביה את חברו. כי על ידי שזה האדם שבמדרגה התחתונה עלה מדרגא לדרגא, על ידי זה הגביה והרים את חברו שבמדרגה העליונה ממנו לעלות למעלה עליונה יותר¹⁰⁹. וכן חברו וחברו, הגבוה עוד יותר מחברו, עלה עוד יותר למעלה, וכן למעלה למעלה, כי אי אפשר שיהיו שני בני אדם במדרגה אחת בנ"ל¹¹⁰.

מספר מוהרנ"ת ז"ל: אחר שאמר מאמר הנ"ל, ושם מכנה וקורא כל תאוות היצר הרע בשם פח המדמה, אמר אז: צריכין לקרא לו ולכנות לו שם אחר, הינו להבעל דבר והיצר הרע צריכין לקרות אותו בשם אחר, דהינו שלא לקרותו עוד בשם יצר הרע רק בשם 'פח המדמה'. ואמר זאת בדרך שחוק, אבל הבנתי שהיה לו בזה בונה שלמה¹¹¹, ולא זכיתי להבין פונתו בזה.

מקורות ועיונים

שזהו בחינת 'מסעי בני ישראל במדבר ארבעים שנה', כי באלו המסעות של ישראל - כלולים כל העליות של כל ישראל בכל הדורות, מדרגא לדרגא שבכל עליה ועליה, שבכל דרגא צריכין לגלות הגנונין, שעל ידי זה מטהרין את המקום והמדרגה מן הקלפות וכו', שזהו בחינת 'הקמת המשכן' שהיו מקימין אותו בכל פעם, בכל מסע ומסע, כדי להאיר הגנונין עלאין שהיו מאירין במשכן, שעל ידי זה מטהרין כל המדרגות, שזהו בחינת (במדבר י, כח): "מסעי בני ישראל".

108. כתב בליקוטי הלכות (ח"מ ח"ב הלכות מתנה ד, ט),

ו"ל: כל מי שרוצה לגשת אל הקדש להתקרב להשם יתברך ולתורתו - מתגברין ומתפשטין נגדו בכל פעם מאד מאד, וכל מה שרוצה להתחזק ולהתגבר,

מקורות ועיונים

כן זוכה לעלות מדרגא לדרגא, שעקר העליה הוא גם כן כשמשתדל בטובת חברו להעלות גם את חברו כנ"ל, כי כל ישראל פלולין זה בזה.

110. כתב במעדני מלך, וז"ל: שמעתי מהרב החסיד רבי לוי יצחק בנדר ז"ל, שזה הענין שעולה על ידי עליותו של חברו, הוא פועל ביותר דייקא בעת שהם חברים בעבודת ה' ית' וכו'. אבל כשאין הם חברים בעבודת ה' ית', אין עלית אחד מגביה את חברו כל כך, אף על פי שכל הנשמות אחת גבוהה מחברתה. כי אם לא כן, איך מצינו בקרבן, וכן ביוחנן כהן גדול ובגאלישע אחר שנפלו וכו', אלא בהכרח שפועל בעקר דייקא כשאחד קשור באחדות בחברו. ובזה נבין מה שאמר רבנו בחיי מוהר"ן (סעיף שכ"ב): 'שכל אחד שיגע ויתחבר לאנשיו, אפלו שיהיה כמו שיהיה, יבוא לתקונו' - והיינו מחמת טעם הנ"ל, כי באנשי שלומנו המקרבים לצדיק, בודאי נמצאים ביניהם כמה וכמה כשרים אמתיים, ועל ידי התחברותו אליהם, יעלוהו גם על ידי עליותיהם. (ועי' בספר קב הישר סוף פרק ס"ו).

111. כתב בכוכבי אור (חכמה ובינה ל"ו), וז"ל: נראה לרמז על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (סוכה נב.) שבועה שמות יש לו ליצר הרע כו'. ונדוע לידועי חן שהם כנגד השבע מדות דסטרא אחרא, כי זה לעמת זה עשה אלקים כנגד שבע מדות הנמצאים בהקדשה, כמובן כל זה בספרי אמת. והנה עד הנה לא היה בעולם כי אם הארת השבע מדות האלה שהשיגו אותם השבעה רועים להמשיכם ולהאירם עלינו. על כן לא היה כנגד זה כי אם שבועה כחות היצר הרע שהם בחינת שבועה שמות שיש לו. אבל משבא אדמו"ר ז"ל לעולם, והתחיל להאיר ולהופיע עלינו המדה השמינית שהיא 'בינה' עלאה, שהשיגה בתכלית השלמות שאין שלמות אחריו וכו', על כן זה לעמת זה גברה ועצמה מאד גם המדה השמינית של הסטרא אחרא שהיא בחינת 'מדמה', כי 'בינה' דקדושה היא בחינת 'מבין דבר מתוך דבר', וזה לעמת זה בינה דסטרא אחרא הוא בחינת 'מדמה דבר לדבר' בשוא והכל, עכ"ל.

ובשיח שרפי קודש (ח"ה אות קע"ז) מובא הענין הנ"ל בנוסח אחר, וז"ל: אמר רבי אברהם בן רבי נחמן ז"ל שנהגו אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספ"ה נב.) שבע שמות יש לו ליצר הרע: רע, ערל, טמא, שוא,

התאוות נגדם הוא מחמת שנפלו ממדרגתם, לא כן הוא, אדרבא, מחמת שצריכים לעלות מדרגא לדרגא, על ידי זה מתגברים ומתפשטים כנגדם הדמיונות והתאוות וכו'. כל כך (כמבאר פא"ו). אף עקר העצה לזה, שיזכיר את עצמו בכל עת גדל חסדו וטובו הגדול של השם יתברך ואל ישכח כל גמוליו, ויזכר היטב את כל החסד הגדול שעשה השם יתברך עמו ולא עשהו גוי, וקרבו להישירים ומתמימים היונקים מצדיקי אמת, וישמח מאד בכל הנקודות טובות שזכה השם יתברך מעודו, ועל ידי זה יזכה להתגבר בכל פעם נגד גדל ההתפשטות של הקלפות שמתפשטים בכל דרגא ודרגא ויעבור לבטח עליהם.

109. ביאר בלקוטי הלכות (י"ד ח"א הלכות עבודת אלילים ג, ז), וז"ל: כשאחד רוצה לעלות ממדרגתו למדרגה עליונה אזי הולך ונעמק האדם העומד במדרגה עליונה והולך ונעמק למדרגה היותר עליונה וכו'. ומבאר שם (בהשקטות), שזה בחינת הרמה מה שאחד מרים ומגביה את חברו וכו'. נמצא, שאי אפשר להאדם להתקרב להשם יתברך ולעלות מדרגא לדרגא כי אם כשירים ויגביה גם את חברו, כמובן ומבאר בהתורה הנ"ל. וזה בחינת כל ישראל ערבין זה לזה (שביעות לט.). וזה בחינת 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא י"ט יח) - 'זה כלל גדול בתורה' (תורת כהנים), כי כל ישראל כאיש אחד, וכל אחד צריך שירים ויגביה את חברו אל הקדשה, עד שישלם צלם אלקים בשלמות, עד שיעלו כל הנשמות למקומן ומדרגתן כל אחד למקומו הראוי לו, ואז ישלם התקון וכו'. וכל זה זוכין על ידי צדקה וחסד שעושים ממנו, שעל ידי זה נתגליו הגנונין עלאין שבמזון שהם עקר גדלת הבורא יתברך, שעל ידי זה שוברין המדמה ועולין מדרגא לדרגא, שעל ידי זה עולה גם חברו מדרגא לדרגא ומרים ומגביה גם את חברו כנ"ל.

ועתה מבאר ומקשר הענין היטב, כי בודאי עקר התקון על ידי צדקה וחסד דיקא שעושה כל אחד עם ישראל חברו, שבזה מקים ומעלה אותו ומאיר בו גנונין עלאין שבמזון ישראל, וכזה בעצמו זוכה לעלות מדרגא לדרגא, שעקר העליה כשמעלה גם חברו כנ"ל, שזוכה לזה על ידי צדקה וחסד דיקא שעושה עם חברו, שכמו שזכה להאיר בחברו ממונו שנתן לו בצדקה או בהלוואת חסד והאיר בו גנונין עלאין, כמו